

POLITIKAI SZÉDELGÉS.

ÍRTA

MOLDOVÁN GERGELY.

KOLOZSVÁRIT.

NYOMATOTT GOMBOS ÉS SZTUPJÁRNÁL.

1893.

I. Célunk.

Jogunk van beleavatkozni a román állam belügyeibe. Ezt a jogot a román állam polgársága tette le kezeinkbe, a mikor ő a nemzetközi jogok és tekintetek teljes mellőzésével támadó és izgatóként lépett fel a mi államunk ellen. Az a dölyf, öndicsekvés és államunknak, intézményeinknek befeketítése, maga ellen hívja fel a legélesebb kritikát. Hivatva érezzük magunkat ezt a kritikát gyakorolni azért is, mert románok vagyunk s veszedelemben látjuk a népet, melyhez tartozunk.

Vannak bajok, a melyeket égető vassal, vagy méreggel gyógyít az orvos. Mi gyógyítani akarunk és fel fogjuk használni a mérget és az égető vasat, mert a bajt annyira veszedelmesnek tartjuk, hogy e nélkül a javulás be nem állhat.

A román államot nagy veszély fenyegeti. Örvény előtt áll, a mely őt elnyeléssel fenyegeti. Társadalma forrong és többé nem foglalkozik a saját sebeinek gyógyításával; sajtója dühöng és többé nem tárgyalja az ország belügyeit; a tudomány és irodalom parlagon hever, hivatott férfiai a görcsövek és a tudományos buvárlatok mellőzésével, politikai szélkakasok lettek; succrescentia nincs, az ifjúság a politikai szélhámosság terjesztésén fáradozik; ipara, kereskedelme pang, földmívelése előre nem halad; egy gondolat öl meg minden igyekezetei, erőt: a magyar nemzet rágalmazása benn és künn, s az állítólagos elnyomott magyarországi románság felszabadítása.

Románia czélja tehát nem belső, hanem külső. Nem czélja benn erős, virágzó államot alkotni; szellemi és anyagi tőkét gyűjteni, növelni a király, a törvény, a rend iránti tiszteletet, hanem mindezekből a mi kicsiny van, feláldozni egy hazugságért.

Ismerjük a román államot a múltban és a jelenben. Ismerjük minden tényezőjét. Intelligenciája azokból az idegen elemekből alakult, a melyek pénzsomj tekintetéből keresték fel a fejedelemségeket: görög, orosz, bolgár, albán, olasz, lengyel összeverődött elemekből, a melyeknek sokáig hivatása volt, a nép zsírjából táplálkozni és forradalmakat csinálni. A haza érdeke ezen intelligencia előtt csak harmadrendű kérdés; földolog volt a család és a párt érdekeit megóvni. A vajda tekintélye a palloson nyugodott, mely ha gyenge kézbe volt, fejébe került a tulajdonosnak. Nyugtalan, fondorkodó, kapzsi, forradalmár természetű, mely soha sem elégedett meg azzal, a mije volt, hanem mindig többre és a máséra vágyott.

Egy tekintetet vetve a jelenlegi román állam felszínen mozgó elemeire, a femiebb vázolt intelligencia utódaira akadunk, összekeverve a románok által lakott külső országok jött-raentjével, a kik otthon Mihály, a vitéz, zászlójainak emeléséből, a „náciaionalismus“ hangoztatásából nem tudván megélni, átvándoroltak Romániába, a hol «elnyomatásról,» «rabigáról,» magyar «vandalismusról» beszéltek 'és lettek a román államban irányadó férfiak. Féktelen, szenvedélyes elemek, a melyek ha kormányra kerülnek, a törvényt és a királyt csak azért respektálják, hogy hatalmukat fenntarthassák, az ellenzéken első dolguk lábbal taposni a törvényt és gázolni a király tekintélyében. Az állam jól felfogott érdeke semmi; a hazaszeretet üres szó, a melyért senki sem ad semmit, földolog a pártszenvedély kielégítése a kormánygyeplő megragadásával.

A román államban a pártok nem azért ragadják meg a kormányt, hogy elveikhez képest átídomítsák az

állam szervezetét, hanem, hogy a családok a hatalom fényében sütkörézzenek. A kormányok egy idő óta nem adnak irányt a nemzeti tevékenységnek benn, nem használják fel a belső erőt a nemzet és az állam javára, tekintélyt veszítve, a nemzetnek és az államnak erőit idegen célokra forgácsolják el, figyelmét a belső ügyektől a külsők felé terelik, ápolják a képtelen politikai szédelgést künn, hogy benn minden háborítás nélkül uralkodhassanak. A mióta a konzervatív párt ezt a politikát inaugurálta a román államban, hogy a román állam apraja-nagyja külföldön szédeleg és ott gyűjt szimpátiákat a román álmoképeknek, azóta a kormány háborgatás nélkül élvezi ugyan a hatalmat, de a román állam rohamosan sülyed tekintélyben, erőben, sőt még politikai erkölcsben is.

A román állam a nyugtalankodó, forradalmár elemek fészkévé nőtte ki magát; e fészkeknek külföldön rokonszenvet és támogatást kolduló apostolait a közrend és a civilizáció érdekében vissza kellene kergetni, komoly munkára buzdítani. A külföldi sajtónak nem volna szabad biztatni, támogatni a könnyű, munkátlan, szédelgő életet folytató elemeket, mert ez által demoralizál egy egész nemzetet s Keleten komolyan veszélyezteti a békét.

Ezt a sülyedést óhajtanám meggátolni. Én, a ki a román nép kebeléből emelkedtem ki, a ki ismerem alapjában a román szívet és agyat, hirdetem, hogy a népnek nincsenek szédelgő aspirációi; ezt a politikai szédelgést sem nem érti, sem nem helyesli. Azok tehát, a kik ezt a haszontalan kövekkel megtöltött tarisznyát a román nép nyakába várták, idegen célokért vak eszközök gyanánt dolgoztak.

Célunk kettős, rámutatni: minő veszedelmes áramlatot támogatnak Európában; kinyitni a román állam komoly elemeinek a szemét; hogy meglássák az örvényt, a mely fele ez az áramlat viszi a román államot.

II. A román álmkép.

A román állam túlzó elemeinek álmképe a román népnek egy államban leendő egyesülése. Ez az álmkép *Sinkni* György, román történész agyában iogamzott meg a múlt század végén (1. Cronica, előszó E fejletlen csira kocsonyaszerű alakjában élt 1860-ig, a mikor *Papin* Ilárián, az alakot kidomborította, kiszínezte és a közönség elé állította. *Papiu* Ilarian, erdélyi (m.-bodoni) származású férfiú, beteg agygyal és beteg szervezettel. Csakugyan a nagy-szebeni tébolydában végezte annyira hányatott életét.

1860-ban Romániának ministere lóvén, ezen állásában *Cuza* fejedelemhez *Dákó-Románia* kérdésében terjedelmes memorandumot nyújtott be. Ezen munkálatában a nemetek, szlávok és a magyarok törekvéseivel szembe állítja a *román ideált*, mint a mely felé minden román kormánynak törekednie kell.

Ha ezen álmkép megtestesítésével csalogatják a forradalmár elemeket, vak eszközökké lesznek, képesek arra, hogy szétrombolják saját alkotmányukat, elkergezzék királyukat. Szerencsétlen nép, mely soha sem volt intézője saját sorsának, vak eszköz idegen kézben, idegen czélokért, a pusztá ígéretre, csalogatásra.

E politikai hitvallás közölve van egész terjedelmében a *Toeilescu Gergely* «Revista pentru istorie, archéologie si filologie» című folyóiratában (I. évf. 123—146.1)

Közlünk belőle szószerint egy részt, a mely a *Daco-Romania* eszméjére vonatkozik. Íme:

«Valamint a németek, szlávok és magyarok, hasonlóképpen a románok is bírnak ideállal.

A román ideál: az összes románoknak egy politikai testben való egyesülése, azaz Dákó-Románia.

A román és idegen írók rég népszerűsítik ezen ideált. Mihály, a vitéz, vette azt először munkálatba.

Ma, a mikor az összes népek kifejezett akarata nemzeti államokat alkotni, mikor minden erő mozgásban van, midőn egy pillanat csodákat hoz létre, a miket csak századok, de még századok folytán sem gondoltak lehetségesnek, ma semmi sem mondható lehetetlennek.

Mindenesetre, ha a németnek és a magyarnak szabad a Fekete-tengerig egy Németországot és egy Magyarországot hozni forgalomba, miért ne volna szabad a románnak is arany álmára és annak esetleges megvalósítására gondolni?

Ha ezen álom éppen olyan hamar megvalósítható nem is volna, mégis a román kormányok minden tényének mindenkor olyan jellegűnek kell lennie, hogy legalább a nagy eszmét, az egész román nemzet jövőjét, ne kompromittálja.

A román tartományokat összevéve, vagyis:

Románia, Moldova (Besszarábiával és Bukovinával).

Erdély (Bánáttal, Biharral, Mármrossal a Tiszáig), 5720 négyszögmértőföld területtel bírnak.

Vagyis a románok által lakott Niszter, Duna, Tisza és Kárpát terület akkora volna, mint Olaszország vagy Nagy-Britannia, tiz millió néppel, melyből alig egy millió volna idegen. Ezen terület azonban kétszer annyi népet is tudna táplálni.

Ám vizsgáljuk ezen eszményi államot először nemzetiségi, azután stratégiai szempontból, a végén ám lássuk, hogy ezen állam, a körülmények szerint lehet-

séges-e, vajjon Európa politikai érdekeivel ki lehetne-c azt egyeztetni, vagy nem?

Nemzetiségi tekintetben az ideális román állam egyike volna a leghomogenebbeknek egész Európában. Lakói mind románok; mind kompakt tömegekben; mindenik egy nyelvet beszél, dialektusok nélkül: a Mármaros széléből való román értekezni tud a galicziai, vagy a brailai románnal, míg a velencei olasz nem érti meg sem a turinit, sem a milánóit. Erdély egy millió románt számlál, kik között szétszórva él mintegy 200 ezer szász és német s alig 500 ezer székely és magyar. Bánát, Bihar, Mármaros a Tiszáig még egy fél millió románt számlál, hasonlíthatlanul kevesebb idegent. Igaz, hogy a magyarok és a szászok értelmesebbek és vagyonosabbak is, mint a románok, ezek azonban számukkal elnyelik őket s a vitézséget illetőleg nem múlják felül a magyarok a románokat. Stratégiai szempontból alig volna állam Európában a természettől kedvezőbb állapotban.

Dákó-Románia, mint földrajzi egész, valóban rendszeres egésznek képez.

A Tisza, Duna és Niszter, mint egy ezüst lánc veszi körül minden oldalról s egyúttal megvédi az idegen betörések ellen. A Duna (Danubius, salus Reipublicae) és várai megvédték a rómaiakat a barbárok ellen, a románokat a törököktől. A Niszter és erődítményei megvédték István vajdát a tatárok ellen; hasonlóképpen a Tisza is.

Erdély arany Kárpátai egész Románia protektorai volnának. A magas Erdély Dáezia központján van, mint egy legerősebb s legfontosabb természeti erődítmény. Központn lévén, természetesen uralja a Bánát és a Bihar térségeit a Tiszáig; uralja Moldova hegyeit és völgyeit s Oláhország mély síkságát.

A ki ura ezen sztratégiai központnak, ura Erdélynek, ily

körülmények között, kevés bölcseséggel úr az egészen Tiszáig és a Fekete tengerig.

Oly hatalmas Erdély sztratégiai szempontból.

Azonban Erdélynek ezen hadászati fontosságát csak a régi rómaik fogták fel. Itt erősítették meg magukat, itt a centrális Dáciaiban, Erdélyben. Itt volt Szármegethusa, itt a gyarmatok s a fontosabb municipiumok.

Ok tudták, hogy a ki bírja a várat, bírja az egész környéket. Az áthághatlan hegyek urai voltak a síkságoknak. A rómaiak nem voltak visszaverve, hanem jószántukból vonták ki légióikat Dáciaiból. A barbárok nem fogták fel Erdélynek hadászati fontosságát s azért esett el egyik a másik után. S daczára annak, hogy a románok sem dicsekedhetnek azzal, hogy ama fontosságot ismerték volna, mégis az örökkévaló Kárpátok voltak minden időben a román nemzetiség menedékhelyei. Azon Kárpátokból kötött ki Negru Vóda; azokból Drágos. Hős az, a ki elfoglalja az országot s igen gyenge, a ki elveszíti, mert legnehezebb meghódítani s legkönnyebb megtartani azt. Ausztria császárai, míg erősek voltak, (1516—1696.) a magyarokkal, a törökökkel, a románokkal verekedtek meg, a míg urai lehettek Erdélynek. 1849-ben, mikor Puchner németjei és az oroszok Erdélyből Oláhországba húzódtak ki; Jánku, az irregularis román légiók prefektje, vitézül megállott Erdély keleti havasaiban, elpusztította a szorosokhoz közeledő magyarokat s Kolozsvár és Bánffy-Hunyad vidékéig ki mondhatatlan félelemmel töltött be minden magyart egészen a Tisza partjáig; a Jánku támadásaitól való félelem miatt a magyarok nem tudták az Oláhország és Moldova felőli szorosokat megvédelmezni s így a németek és oroszok minden nehézség nélkül ismét ott jöttek be, a hol kimentek.

A ki ura Erdélynek, ura a román tartományoknak.

Ezt az igazságot nemcsak az osztrákok, nemcsak a magyarok ismerték, hanem ismerte azt Mihály vitéz

is. Ez megúnván hol a török, hol a német, hol a Báthory alatti magyar vazallitást, elfoglalta Erdélyt; itt még fővárosát is megállapította, a honnan egész Romániát kormányozta.

O tempora! Az akkori románok nem értették meg Mihályt, a magyarok elárulták, Ausztria meggyilkolta.

De nemcsak Mihály, hanem Oláhország és Moldova más urai is, István a nagy, Rares Péter és mások sorban egészen a fánárioták idejéig, igen jól tudták, mily veszedelmesek Erdély urai a román fejedelemségekre nézve.

Innen látjuk, hogy a fejedelemségek többi jó urai is, korán gondoskodtak róla, hogyha Erdélyt már nem foglalhatják, legalább uralják szorosait, egy-két várral bírván Erdélyben. Besztercze, Csicsó és Küküllővár, majdnem minden időben a moldvaiaké volt; Fogaras és Omlás az oláhországiaké. E mellett Moldova urai egyúttal Bukovina urai is voltak. Ha nem bírták volna az erős Bukovinát s Erdélyben azon várakat: ha a fejedelemségek akkori Kárpátszélei nem uralták volna Erdély szorosait és ha végül, a magyarokkal való háború esetén, az akkori románok nem folyamodhattak volna a törökökhöz és a lengyelekhez; a fejedelemségek függetlensége az erdélyi uralkodókkal szemben nem lett volna fentartható. Így azonban a függetlenség bizonyos alakban fentartott. Es miként? Hol a törökök, hol a lengyelek segélyével, a körülmények szerint.

A mai fejedelemségek ausztrális széleivel, miután elvesztették Besszarabiát; nem bírják Bukovinát; miután úgy Erdélynek Moldova (Ojtoz és Tölgyes), mint Románia felőli szorosai (Temes, Vöröstorony és Vulkán) Erdély urai birtokában vannak, úgy hogy a mikor ezek akarják, beléphetnek a fejedelemségekbe, a nélkül, hogy mi is beléphetnénk hozzájuk; ma, mondom, a tartományok stratégiai szempontból egy sokkal veszedelmesebb helyzetben vannak, mint az elmúlt századokban voltak

A fejedelemségeknek Erdély nélkül nincs jövőjük Európában.

Azok Erdély nélkül haszontalan kétes hitelünk volnának s ez állapot mindaddig tartana, a míg csak Európa államai között váltakozó votekedés és érdekellentét forogna fenn.

Erdélynek egyesülése a fejedelemségekkel megmeneténé ezeket a haláltól; létesitené a román állam rendszerét és Románia örök életének alapjait vetné meg.

De vájjon az egész román nemzet ily módon való egyesülése; egy nagy Románia, melynek középpontja Erdély volna, az esetben, ha az a körülmények szerint létesíthető volna, vájjon kibékíthető-e Nyugat-Európa érdekeit is?

Lássuk

A mai Európa, az olasz forradalom után, Európa keletén egy más forradalmat lát keletkezni. Európa malmost egész komolysággal foglalkozik azzal, hogy vájjon melyek volnának a keleten előkészítő forradalom eredményei?

Mi lesz Ausztriából és Törökországból, Magyarországból és a fejedelemségekből?

Egy pontban, úgy tetszik, hogy Nyugat-Európa államférfiul egyetértének, abban ugyanis hogy Európának a Dunánál egy hatalmas államra van szüksége, mindenestre egy hatalmasabbra, mint minők ma a fejedelemségek; egy oly államra, mely Oroszországgal szemben segílyt tudjon nyújtani az európai egyensúly fenntartásában.

Ezen dunai állam volna: vagy egy regenerált Ausztria egész a Fekete tengerig; vagy egy Magyarország a Fekete tengerig; vagy egy Románia a Tiszáig.

A mi Ausztriát illeti, kevés rokonszenvvel találkozik Európában. Mind a mellett komolyan beszélnek a Dunánál való kártalanításáról Velenceért.

Ausztria elvesztvén Velenczét, kétséget nem szen-

ved, minden erkölcsi és anyagi politikai, diplomáciai erőit összpontosítná, hogy később még fegyverrel is a kezében kiterjeszkedhessék a Fekete-tengerig. Egyelőre lehet, hogy a román fejedelemségeknek valamely osztrák herczeggel az élén, a függetlenség árnyékát engedélyezné, a míg végleg magába olvasztaná őket. így tett ő a 16-ik században Magyarországgal, így a 17-ik század végén Erdélyivel. Csak Oroszország nem tudna ezzel egykönnyen kibékülni. Azonban ki tudja, nem mutatkoznék-e egy más ekvivalens Oroszországra nézve. Anglia érdekei csak nyerni tudnának.

A mi a Fekete-tengerig terjedő Magyarországot illeti, ennek Európa politikusai között több barátja volna. A magyarok Európában ismertebbek, mint a románok. Fényesebb történetük van, mint a miénk. Ők hazafiasabbak, tevékenyebbek, erélyesebbek, lelkesültebbek és harcziasabbak, mint mi, egyszóval a dölyfös magyarok, mint a múlt században, úgy ma is igen veszedelmes szomszédok reánk nézve. Ha a magyarok egy Ausztria elleni forradalamból mint győzők kerülnének ki, urai volnának Magyarországnak és Erdélynek s ezen utóbbi országból uralkodnának a fejedelemségek felett is. Ezek akkor alig tudnák függetlenségüket fentartani Ausztria dölyfös legyőzőivel szemben. Európánk pedig lehet, hogy nem volnának érdekei megvédeni minket.

Még van egy kombináció, a legigazságosabb s egyúttal Európára nézve a leghasznosabb is, fájdalom azonban, szerencsétlenségünkre Európában kevésbé népszerű.

Ezen kombináció szerint a dunai állam, melynek Európával együtt mérsékelni kellene Oroszországot, sem osztrák, sem magyar nem volna, hanem román állam: *Románia összevéve a fejedelemségekből, Oláhországból, Moldovaiból és Erdélyből a Tiszáig terjedő részekkel.* Úgy történelmi, mint nemzeti jogunk egy ily állam megalakítására sokkal hatalmasabb, mint a magyarokká; egy

ily állam inkább megfelelné Európa érdekeinek, mint a magyarok történelmi Magyarországa, összetéve magyarokból, horvátokból, szerbekből, szlovákokból, románokból és más népekből, azaz annyi heterogén elemekből, melyeket egy magyar államban egyesítve ugyancsak egy Magyar Ausztria-félét mutathatnának fel, mely minden pillanatban megzavarhatná Kelet-Európa nyugodalmát.

Tudom, hogy a Hemus-hegyig terjedő Romániáról beszélnek. Bulgária azonban szláv nyelvet beszél s aztán a Kárpát és a Hemus közötti völgy nem volna fenttartható sem a Kárpátok, sem az Észak uraival szemben. Erdély és nem Bulgária a legszebb és a vitálisabb rész a széthasított román nemzet testéből.

Románok ura!

E nehéz időben vájjon mi a teendő '?

A) Benn:

1. Először és mindenekelőtt, bármely áron, szerveztessék, szaporíttassék a haderő;
 azután ismét a haderő; és
 végre is a haderő szerveztessék és szaporíttassék.

A kormány nyerje meg a közvéleményt és a nemzet. bizalmát:

2. .Jó igazságügygyel; és mindenekelőtt

3. A fejedelem mindenképpen kísértse megnyerni a nép szívé: földbirtokosítván a parasztot, hogy így a parasztnak érdeke legyen szeretni urát és hazáját s mind a kettőért harcolni legyen képes; a paraszt valódi román és nélküle egyetlen nagy dolgot sem lehet keresztül vinni.

4. Egyetlen nemzeti közoktatási központ teremtesék a fejedelemségekben: a nemzet valódi hazafiségének megvilágítására és növesztésére.

5. Növesztessenek a nemzet pénzügyi: szükség esetében a zárdajavak szekularizálандók; a felajánlott

zárdák ügye ne hogy idegenek által bíraltassék el, mert ez az ország kárára történék, ez becsülete, méltósága és jogai ellen történék Romániának.

6. A kormány tekintélye ekképpen növekedvén, az egyszer s mindenkorra vessen véget a eselszövénynek, mely a nemzet logvitalisabb részét emészti fel.

B) Künn:

1. A fejedelem legjobb viszonyban álljon Olaszországgal és Franciaországgal. A román ügynökök juttassák eszébe a latin Európának, hogy ne hagyja el Kelet-Európa mindenkitől fenyegetett, úgy a németektől, mint a szlávoktól lefegyverzett, római kolonusait. A román ágensek ne szűnjenek meggyőzni az olasz és francia kormányokat arról, hogy Erdély egy román tartomány. A kormány tartson írókat, a kik megmutassák Európának, hogy a fejedelemségeken kívül még vannak románok.

A román kormány idő előtt nemhogy Oroszországgal, de még Ausztriával se rontsa meg a barátságot. Az Ausztriával való barátság azonban soha se menjen oly messzire, hogy a román kormányt, a románokra nézve nagyon veszedelmes két dologra rávehesse, s jelesen: a) nehogy valaha a román kormány beleegyezését adja abba, hogy a fejedelemségek területén német kolóniák telepíttessenek le, legyenek azok bármely részéből a német államoknak, és b) nehogy beleegyezzen valamilyen kiterjesztésében, legyen az bármily csekély is, az osztrák konzuláris jurisdikciónak, mert a fejedelemségekre nézve egyetlen konzulátus sem oly veszedelmes, mint az osztrák.

3. A külső dolgokra nézve nemcsak a kormányokkal, de a népekkel is jó lesz egyetértésben lenni. Az igazat megvallva, a kormány jól cselekszi, ha még a magyarokat is meghallgatja; azonban mindenkor jusson eszébe az, hogy a magyarok kiengesztelhetetlen ellen-

ségei a román nemzeti létnek, s leginkább a Kárpátokon túli románoknak. A magyarokkal meg kellene értetni, hogy csak úk s a románok állanak Európa keletén a németektől és a szlávoktól körülvéve, érdekükben állna tehát békét hagyni az erdélyi románoknak, mert más-különben sértő dolyfük Ausztria karjaiba taszítja őket; s hogy jobb volna az erdélyi románokat egyenlő barátokul elfogadni és egy forradalom esetén, jobb volna az erdélyi románokat még semlegesekül is bírni, mint ellenségekül. Jól teszi a kormány, hogy a törökországi szlávok mozgalmait figyelemmel kíséri, különösen pedig a bolgárok, szerbek aspirációit stb.

Lehet, hogy Európa keletének legközelebbi hareza a magyarok forradalma lesz.

Ha e forradalom győzedelmeskednék, megváltoztathatná Európa képét s a román politika helyzetét.

Ezen forradalom kezdetét vevén, mit csináljanak a szegény erdélyi románok? kikkel tartsanak ők? A magyarokkal? Ezek azt vitatják, hogy Erdély Magyarország. A németekkel? Ezek mindig hűtlenek voltak! Független politika talán? Nincsenek azon helyzetben, hogy ilyet csinálhassanak.

Az erdélyi román arisztokrácia elmagyarosodott. Mai vezetői a papok és néhány irodalmi férfiú. Oh minő nép ez!

Szebb minden románnál, erényesebb, épebb, lelke-sebb minden románnál és vitőzebb mindenkinél. 1848-ban nemcsak a férfiak, de élükön Pelagia Rosiával az aranyhegyek női is küzdöttek és kivívtak fényes győzelmeket. Minő csodákat lehetne csinálni e néppel, ha alkalmas vezetői volnának és egy nemzeti zászlója, hogy azt követhesse! Azonban fájdalom! E nép nélküli a vezetőket . . . *Nave senza nautiero.*

Az erdélyi románok ilyen körülmények között a fejedelemség felé vetnék tekintetüket, innen várnák a

jelt, mert csak innen várják szabadulásukat. Mikor Cu-zát fejedelemnek választották, Erdélyben a románok lelkesedése talán nagyobb volt, mint a fejedelemségekben. Egy magyar forradalom esetén lehetetlen, hogy a románok magyar minőségben küzdjenek, magyar név alatt, magyar dicsőségért; lehetetlen, hogy Erdélyt elárulhassák a magyaroknak, a mint ezt a magyarok kívánnák. De épen oly veszedelmes harczolni, mint 1848-ban, a perfid németért is. Rájuk nézve talán legóhajtandóbb volna a semlegesség: ezt azonban meg nem tűrnék a magyarok, nem a németek! A német ismét engedélyezni fogja Erdély egyesülését Magyarországgal és ezzel ismét a viszály magvait hinti a magyar és román nép között.

Egy belső ösztön készíti az erdélyi románokat annak hívására, hogy kitörvén a magyar forradalom, arómán fejedelemségek, annak folyama alatt, ölbe dugott kézzel állani nem tudnának.

A románok ura, ha nincs, alkosson utat és módot okosat; egy utat és egy módot, mely nehogy valamiképen veszélyeztesse a fejedelemségek léteit; egy utat, hogy Erdélyben láthassa magát a románok központján! Melyik volna az az út és mód? Melyik az indok? Hogy segítséget vigyen a magyaroknak? talán a németeknek? vagy a románoknak? lentartani Erdély semlegességéa magyar forradalom tartama alatt? Meg volna ezzel az út, hogy ez esetben kikerültessék egy török, egy orosz invázió? Ezen kérdésekre csak a körülmények aktuálitása és különfélesége tudhatna felelni. Egy dolog azonban több mint bizonyosnak tetszik előttem: hogy a Kárpátokon túli románok, férfiak és nők, öregek és ifjak mindnyájan készek volnának meghalni Cuza fejedelemért. Az erdélyi románok nemcsak lelkesültebbek hanem hűségesebbek és állhatatásabbak a többi románoknál.

Rárcs Péter, mikor Erdélybe lépett és vagy tízszer lépett be, mindenek előtt a lengyelekkel békült ki, az-

után a tatárok felől biztosította magát, azután elment Erdélybe, állítván, hogy a töröknek megy segítségül a magyarok ellen, néha a magyarnak a német ellen, majd a németnek a török és a magyar ellen, de mindig a románok javára, s mindannyiszor mint győző tért vissza, rendre, egyenként megvervén a románok szomszéd el-lenségeit. Hűtlenséget hánytak szemére, azonban a leg-hűtlenebbektől oda vetett hűtlenség! folt nem fogott Ráres Péteren.

Mikor Mihály, a vitéz, 30,000 emberből álló had-serege élén belépett Erdélybe s emberei között voltak lengyelek és kozákok, a törökök azt hitték, hogy Erdélyt az ő számukra foglalja el és valóban Románia Mihály távollétében bántatlan maradt a törököktől. A németek, Erdély malkontentái, azt hitték, hogy Mihály őket a gyűlölt Báthory Andrástól jött megszabadítani; bíztak tehát abban, hogy Erdélyt a németek számára foglalja el. Ezen Báthory, Erdély fejedelme azonban, ki röviddel azelőtt támogatta a Mihály elfogatására és török kézbeadására vonatkozó tervet, a nagyszebeni ütközet előtt alig tudott róla, hogy Mihály Erdélyben van. Mihály győzött. «Audaces Fortuna juvat» s a győző Erdély ura lett. Nemsokára Moldovából elűzte Movilát és lengyeléit s Gyula-Fehérvárról kezdte kormányozni mind a három tartományt. A török, a német és a lengyel vetélkedtek a követ- és ajándék-küldésben és barátságát kérték ki. A magyarok és a lengyelek árulása, a németek véres hűtlensége, az erdélyi akkori románok tudatlansága s leginkább Mihálynak, a nagynak, igen nagy önbizalma, megbuktatták akkor a románok hősét és a román ügyet.

Oh, románok herczego és ura! Segítsen meg téged a román nemzet géniusza, hogy bölcseséggel megtorold e halált s légy szerencsés végrehajtója a legnagyobb fejedelem és ur tervének, kit valaha Traján Dáciaja bírt!

Ez volna tehát a román ideál! Ennek megvalósítására volna hivatva a román kormány és társadalom. Nagy cél, óriási lángelmék és vaskarok, rengeteg vagyon és műveltség volnának szükségesek e nagy cél megvalósítására.

Nincs szándékunkban kimutatni a szegény Papin történelmi tévedéseit. Nem akarjuk ezúttal a román ideál egyes színeit bírálat alá venni. Pedig ráférne egy kis kritika. Tény, hogy ez az ideál fel van állítva, ki van faragva és színezve és tény, hogy ezzel az ideállal előbb-utóbb számolnunk kell.

Lássuk miként törekednek a román államban e cél elérésére.

III. A „kultur“ Liga.

A liberális párt uralkodása alatt szintén voltak vergődések a Kárpátok felé. Egy társaság állott fenn («Carpatii»), a melynek az volt a célja: segílyt és támogatást nyújtani az Erdélyből kiözönlő dologtalan, csupán naczionalismusból élő elemeknek. Ezek az elemek gyűlöltek voltak a benlakók előtt, mert az ő kenyerükre, hivatalukra spekuláltak. A náezionalizmus és a mártíromság szent nevében befészkeltek magukat a sajtóba, a hivatalokba, a társadalom minden rétegébe. A társulat élén *Dobrescu* (J. állott tisztán erdélyi kivándorlókból alakított választmánynyal; külön orgánummal (Indép. Roum.), mely *Ciurcu* vezetése alatt abban az időben egyedül intézte támadásait a magyar állam ellen.

A román közvélemény a liberálisok uralkodása alatt, a vakandok módjára dolgozó kárpátistákat politikai hóbortban szenvedőknek tartotta. Anyagilag nem támogatta, erkölcsileg annál kevésbé. A társulat néhány ezer frank jövedelem felett rendelkezett s a világ Romániában csak akkor hallott e társulatról bővebb részleteket, a mikor évenként közgyűléseit megtartotta, s bankettjei alkalmával a Kárpátok meghódítására vonatkozó toasztokat hallatott.

Nem bántotta őket senki. Mint csendes álmodozókra sajnálattal nézett a társadalom és a politikai világ figyelembe nem vette. A csendes álmodozókat ezen hallgatás azonban felbátorította.

1885-ben a társaság óriási ostobaságot követett el. Forradalmi proklamációkat nyomtatott és azokkal ágenseit beküldötte Erdélybe. Mi volt ebben a proklamációban? I. *Ferencz József* az annyi szívj ósággal és bölcsességgel uralkodó királyunk detronizációja; irtó háború proklamációja a magyarok ellen; a gyújtogatás, öldöklés, pusztítás szankcionálása. És a forradalmi proklamációt elterjesztették minden irányban; néptanítók, papok, ügyvédek, birtokosok, földészek, iparosok száz meg száz példányban jutottak a veres színű nyomtatványhoz, melynek annyi következménye volt, hogy annak szerzőit, Ciurcut, Sácásant és Ocásant, három más társukkal, a román kormány a román állam területéről kiutasította, a társaság irományait konfiskálta, magát a társaságot pedig feloszlatta, de Erdélyben nem támadott egy hang sem, a mely helyeselte volna azt az óriási ostobaságot és visszaélést a magyarországi románok valódi érdekeivel.

Volt ennek a minősíthetlen támadásnak más irányban hatása. A kiutasítás tényét a most kormányon levő konszervatívok felhasználták a liberális kormány ellen, úgy a kamarában, mint a szenátusban, a sajtóban, mint a társadalomban izgattak a kormány ellen, a kiutasítottak mellett. Az öreg Cogalnicean, a román szónokok legkiválóbb kitűnősége és különben is kiváló tekintély, négy órán át tartó beszédben védte a forradalmárok tényét, vádolván a magyarokat és a kormányt. Bratian Jón miniszterelnök, kitűnően védelmezte a kormány álláspontját. Eme emlékezetes szavak most is füleinkbe csengenek:

«Ha az erdélyi románoknak a magyarokkal számolni valójuk van, ám intézzék el ügyöket saját hazájukban, ne éljenek vissza Románia vendégjogával, ne okozzanak nekünk nehézségeket, ne tegyék ki Romániát komplikációknak, a melyek a román királyság szabad fejlődését gátolják.»

Ez a helyes, korrekt álláspont. De azért ettől az időtől fogva a konzervatívok állandó fegyverül használták az erdélyi románság ügyét a román állam liberális kormánya ellen.

A liberális kormányt egy kis forradalom elsöpörte. A konzervatívok nem alkotmányos szavazással, nem is választás útján, hanem erőszakos, fegyveres erővel, 1888-ban, megbuktatták a szabadelvű kormányt s magukhoz ragadták a hatalmat. Azóta ők vezetik a román állam ügyét egy erőszakos tény alapján.

Természetes, hogy a Kárpátokra aspiráló rendbontó elemek szabadabb tért nyertek. Az új kormány szívesen látta, hogy a közfigyelem másfelé, oly irányba terelődik a mely őt közelebből nem érdekli. A közfigyelem egy külföldi kérdés felé irányult, a melyhez Romániának semmi köze nem volt. De hát kényelmes volt *Catargiura* nézve az ügy. A román kormánynak nem volt más óhaj-tása, minthogy Tíz ügy törvénytörvénynek látszassák.

Így alakult meg 1891. január 24-én a román *Liga, kulturális* czéllokkal. Az alapszabályokból közlünk néhány pontot:

«1. §. 1891. január 24-én Bukarest városában megalakul a románok kulturális egységének Ligája.»

«2. §. Az intézmény czélja ápolni a szolidaritás érzetét az összes románokban és mozgalmat tartani fenn, mely a románok kulturmisszióját Keleten igazolja »

<3. §. A cél elérésére a következő utakon fog törekedni:

- a) olvasó köröket és könyvtárakat létesít,
- b) népies irányú könyveket nyomtat,
- c) támogatja a Liga érdekeit szolgáló nyomtatványokat,
- d) nyilvános felolvasásokat és gyűléseket tart,
- e) a történelmi nagyságok emlékére ünnepeket rendez,
- f) évenként kongresszusokat tart,

g) segély alapot teremt önkéntes adakozások-, évi kegydíjak-, hagyományokból stb.»

«7. §. A Liga 21-es bizottság által kormányoztatik. A választmány tizenegy tagja tanuló.»

«10. §. A választmány évenként két közgyűlést tart, novemberben és májusban.»

A Ligának tehát az volna a ezélja, hogy a román állam és a külföldi államok románságának *solidáris kml-twrérzetét ápolja*, és hogv a románság *kulfnr misriáját Kellen* igazolja. Erre a nagy célra a diákság vállalkozott, a mely a Liga választmányában a maga többségét biztosította.

Új czim, új feladat, új áramlat. A román állam apraja, nagyja tombolt örömében, hogy most már feltalálták a bölcsesség kövét. «Kulturális egység!» «Kulturmissió!» Ki tudná megtámadhatni a Liga létjogosultságát, de ki tudná megtagadni filléréta nagy özéitől, mely arra van hivatva, hogy a földteke minden románját egy kalap alá terelje.

Papin Ilarian álomképét már minden diák megtestesítve látta. A tanuló félre dobta könyvét, a tanár elhagyta kathedráját, az iparos szövőszékét, a tudós görccsövet, az orvos betegét és elment a ligistáknak segíteni, banketteken inni, kongressusokon szónokolni, hírlapokban írni, az utczákon tüntető meneteket rendezni. Egy tűz, egy láng Moldova felső szélétől Dobruza legszélőbb határáig. Láz vett erőt minden élő lényen és minden ember meg volt győződve, hogy csak ezt a Ligát kellett megteremteni, hogy a román állam és nemzet intézményeiben hatalmas és kultúrájában nagy legyen. Az állampolgárok összeadták filléreiket és a román törvényhozás a nyomás alatt 750.000 frankot bocsátott rendelkezésére a Ligának «külföldi iskolák és templomok segélyezésére.»

Meg voltunk győződve, hogy a Liga saját kitűzött ezélja felé fog törekedni. Bizton reméltük, hogy a ro-

mán állam kulturmissióját keleten Európa előtt aként bírja igazolni, hogy benne szabadelvű intézményeket teremt; erős, művelt, szabad állam megalkotására fog törekedni; kifelé mintaképül fog szolgálni a nemzetközi jogok és kötelességek teljesítésében; vártuk, hogy mint anyaállam, a román tudományosság terjesztésével a kulturális egységet megteremti. Reméltük, hogy kelet sötét láthatárát Románia kulturnapja fogja majd bevilágítani, hogy ez által a román névnek, a latin fajnak hirt és dicsőséget fog szerezni.

Megkezdődött a munka és a kifejtett tevékenységből kibontakozott a valódi cél, az egyedüli törekvés, mely a napnál fényesebbn bizonyította, hogy

a) a Ligának kulturális célja nincs,

ó) egyedüli célja a magyar állam belbékéjét a román lakosság fellázítása, a magyar nép és intézmények befektetése, a rágalomok szórása és hazugságok portálása által felforgatni.

A Liga neve, statuma hazugság. Kulturcélja egy lepedő, mely betakarja a nyílt forradalmi célt.

«A fei ura Ertlégnek, mondja Papin Harian, ur az egészen a Tiszáig és a Feketetengerig.»

Tehát a román ideál megvalósítására mindenképp Erdélyt kell meghódítani a Tiszáig

A Liga kulturlepel alatt erre vállalkozott A nagy vállalat útjában találta a magyar államot és a magyar nemzetet. Ezer esztendő óta törvényes tulajdonos Erdélyben a magyar. Európa tanúságot tehet arról, hogy ez a nép mindig a szabad eszmék apostola volt. Minden kornak felfogta eszméjét és annak szolgálatába szegődött. A reformáció csak a Kárpátokig terjedt; a török és tatár hordák ellen nyugat civilizációját a magyar nemzet védelmezte meg. Mindig alkotmányos államban élt, intézményeiben szabadelvű és sohasem szerette a jármot.

Ezt a köszirtet kell a Ligának az útból eltávolítani.

A Liga két esztendei munkásságáról előttünk fekszenek a jelentések. Ezekből a jelentésekből megtudjuk minő utakon járt a Liga, hogy szétrombolja azt a falat, a mely HMM) esztendő óta áll szilárdul, a civilizáció szolgálatában. A rágalom és a hazudozás, a szitok és az átok, a vak gyűlölet és az igazságnak szemtől-szemben való megtagadása volt a fegyver, a inelylyel benn és künn Európában harezolt a magyar ellen-

Ennek a rágalomnak és hazugságnak a szolgálatában látjuk Románia ifjúságát, íróit, sajtóját, törvényhozásának legtöbb tagjait. A rágalomnak apostolai szétbarangolnak Európában, a lapok szerkesztőségeiben, a diplomaták előszobáiban könyörögnek kihallgatást, szimpátiákat a magyarok vandalismusa, barbársága, ázsiai vadsága ellen a románság ügye mellett.

És minők azok a nyilvános rágalmak és hazugságok? Ezekről a rágalmakról majd megemlékezünk. Hanem a hangot^ melylyel a Liga Európában a magyarokkal szemben dolgozik, be kell mutatnunk. «Kik a románok és kik a magyarok?» czimű röpirat (Athanasiad János) így festi le a magyar nemzetet:

«... disznó csoport nemzet.»

«... barbar, vad nemzet; a gondviselés a hitványság, vadság, pusztítás, rombolás érzetével látta el.»

«... cigány nép vagytok, melletetek elhalad a civilizáció és széttörik vadságtokon.»

«— vad ázsiai csorda, mely Európa keretébe már be nem illik többé.»

De minek folytassuk! A Liga hóbortossal azt hiszik, hogy egy állam ezredéves múltját, kultúráját egy pár mocskolódo frázissal meg lehet semmisíteni.

A magyarok ellen Európa szerte nagy költségek árán összegyűjtött rágalmak, hazugságok és mocskolódoások ezen füzérét nyújtja a Liga kiadott első jelentése.

A második jelentés számot ad arról, hány lapot, diplomát nyert meg Európában a Liga a magyarok ellen.

A Ligának tehát két évi működésének eredménye:

- a) két jelentés,
- b) egy politikai memorandum, egy politikai replika,
- c) számos hírlapi mocskolódo politikai közlemény,
- d) a bécsi politikai monsire-küldöttség rendezése,
- e) négy kongressus benn Romániában,
- f) 40 bankett.

Mi apróra vettük a Liga jelentéseit és kerestük, mennyiben szolgálta a Liga valódi célját, mennyiben mozdította elő három évi munka után a közművelődést, hány könyvet nyomtatott, hány könyvtárt, iskolát, egyházat alapított, és különösen kerestük a számadást, a mely felvilágosítana minket a rengeteg pénz elhelyezéséről, és nem akadtunk egyetlen megnyugtató kijelentésre. A Liga egyetlen tollat nem nyújtott a szegény román tanulónak, egyetlen könyvet nem adott a román népnek, egyetlen iskolai padot, egyetlen iskolát, vagy templomot nem állított fel, egész tőkájéi egy hazugság megtestesítésére fecsérelte el minden számadás nélkül. A jelentésben hiában keressük a jövedelmek hováfordításáról, a választmány ténykedéséről szóló tétéleket, egyetlen krajezár elhelyezéséről sem nyújt nekünk megnyugtató felvilágosítást. Hiszen egykultur ezállal bíró társaság a vagyonról, a mely ezerek, meg ezerek filléreiből gyűl össze, nyilvánosan számolni tartozik, hogy mindenki ellenőrizhesse a tisztviselők sáfarkodását és elejét vehesse a panama-botrányoknak.

Sehol semmi felvilágosítás! A Kultur Liga a forradalmárok fészke lett, a mely a külállamok belbékéjének felforgatására tör.

A tanulószág Ligája élén *Urechea V. A. egyetemi tanár* áll. Minő elfajulására mutat ez az erkölcsöknek? A tanár tanácskozik hallgatóságával a felett, mint háborgasák együtt a szomszéd államok belbékéjét? miként for-

gassák fel azokban a rendet? minő hazugságok és rágalmak révén ejtsék a külföldöt tévedésbe munkájuk jogosultságára nézve? mint igazolhassák törvénszegésüket, koholván rágalmakat? Szóval a tanár és ifjúsága tudva-tudván, hogy tényük törvénytelen, belelovagolják egymást a törvénszerűség tudalmába és így közösen valódi hivatásuktól, a tanítás és tanulástól eltérően, egy hazugságnak, egy erkölcstelen alapon nyugvó czélnak tesznek szolgálatot. A román fővárosi tanulótság Között fel is bomlott minden rend; a fegyelem megszűnt, az anarchikus érzület annyira elharapódzott, hogy 6(X) gimnazista forradalmat proklamált a tanárok ellen, azoknak ablakait betörték; a kultuszminiszternek macskazeneét rendeztek és a királynak táviratokat írkáltak. Miért? Mert a tanárok nem úgy osztályozták őket., a mint nekik tetszett volna.

Bármennyire rosszul esik ebbeli keserűségünket e papírra önteni, bármennyire fáj nekünk azok ellen beszélni, a kikkel egy vérből való vér vagyunk, még is megtesszük ezt, mert használni akarunk.

A romániai ifjúság Ligája kárhozatos munkát végez. A magyar állam területén lakó románság közé üszköket dob, hogy többé soha nyugalma ne legyen. Nem elég az, hogy a magyarokat minden áron bemocskolni igyekszik, hogy bennünk románokban a gyűlölség érzetét ápolják minden ellen, a mi magyar, a haza, annak intézményei, törvényei ellen, hanem szent vallásunk ügyeibe is beleelegyednek és igyekeznek abban megháborgatni.

A Liga célja kettős: minket hazaárulásra bírni, hogy elszakadjunk magyar hazánktól és hogy orthodoxok legyünk, elszakadván a római katolikus egyháztól. Kívánsága, hogy elpártoljunk Romától, a melylyel 1697. óta egyesültünk s a melynek segítségével Románia ma is egy műveletlen keleti állam volna.

Hogy ezen utóbbi célját elérje, megvásárolta a

brassói *Gazetát*, melyben a katolikus egyház ellen napenként támadásokat intéz. Ágensei, minő *Denturian* Miklós, történész, megbotránkoztató módon hirdetik, hogy egész katolikus egyház-szervezetünk egy büntényen, egy hamisításon nyugszik. A katolikus jezsuiták meghamisították 1697-ben hitvalló egyesülési levelünket, mert atyáink az egyesülést úgy kívánták, hogy orthodox vallásukat megtarthassák. Ilyen irányban röpiratokat terjesztenek szét, hogy megingassanak hitünkben, hogy kételyt támasszanak a kedélyekben s könnyebben menjünk rá a kitett lépre s elszakadjunk Rómától, a melynek mi annyi javában részesültünk.

Akadtt közöttünk egy hitszegő pap, dr. *Lukács* László, a kiből a szélsők valóságos mártírt csinálnak. Ez az ember megtagadta a püspökének tartozó engedelmisséget; parochiájából többféle törvénytelen tényeért kivetttven, erdélyszerte mozgalmat indított, hogy szakadjunk el a katolikus egyháztól s legyünk mindnyájan orthodoxok, ha parochiájába vissza nem helyezik. Laezfalu és Sólomos két haszontalan község ki is jelentették abbeli szándékukat. A Liga lépten-nyomon követte ezen áramlatot. Mint a vészmadarak a hajót, ott volt sarkában a sok gyűlölködő agitátornak a Liga, üdvözlő, buzdító távirataival, pénz segélyeivel. És a míg katolikus egyházunk, vallásunk, ellen folyton-íbvlyást izgatnak, addig a görög-keleti egyház rendelkezésére (Nagyszeben), szászezreket bocsátanak Romániából. A román állam által megszavazott nagy összeg tekintélyes része a görög-keleti egyház pénztáraiba vándorol; egyetlen erdélyi katolikus iskola vagy egyház sem részesült a román állam által nyújtott segélyben. A dolgok ilyen állapotában nem csodálkozhatunk azon, hogy minden intézménye a gör. keleti egyháznak a politikai agitációk melegágyává lett; hogy az Albina termeiben éppen úgy foly a politikai szédelgés, mint az egyes egyházi gyűléseken. A Liga azokat a szomorú és örökre

gyászos időket akarja feleleveníteni Erdélyben, a mikor ugyancsak romániai hitvány kalugerek izgatásaira mi gör. keletiek és gör. katolikusok, egy népnek gyermekei, véres harezokban éltünk egymással, gyűlölködtünk és pusztítottuk egymást minden igaz ok nélkül.

A Ligának mindezek nem fájnak. Akatholikus egyház az ő szemében nagy szálla. Ezen egyháznak magyar egyházakkal vannak összeköttetései; erkölcsaire nézve szelidebb, miveltebb és simulékonyabb is. Nagy baj, hogy éppen felvilágosodottságánál fogva ezen egyház nem követi vakon a Liga szédelgőit, mint a hogy követi Nagy-Szebcnben a görög keleti.

Idáig jutottunk mi a román állam kegyelméből. Politikailag, vallásilag harezban, gyűlölségben, viszályban egymás között és a magyarokkal szemben

Ennek a viszálynak és harcznak előidézésére hozzávetőleg megmondjuk mennyit költött el a Liga.

1. Memorandumnak összeállítása, több nyelvre lefordítása és kiadásra .... 40.000 frank
2. Replika hasonlóképpen .... 40.000 »
3. A bécsi spektakulum rendezése
210 taggal 30.000 »
4. A n.-szebeni „Institutul tipografic (Nyomdatársaság) megvásárlása a Liga
céljaira 50.000 »
5. Sajtó: Tribuna, Foia Poporului és
Gazeta szubvencziója (Erdélyben) . . . 30.000 »
6. Agitacionális költségek . . . 50.000 »
7. Központi igazgatás, gráci, párisi
irodák fentartása 60-000 »
8. Európai propaganda 50 000 »
9. Egyes ágitátorok szubvencziója . 50.000 »

Összesen: . 400.000 frank

A míg nálunk ily rengeteg összeget dob ki a kultur Liga politikai ágitációra, addig Beszarábiában *egy fillért sem költ el*, Bukovinában 10,000 frankkal fenn-

tartja a »*Gazetta Bucovinei*« című lapot (Csernovitz) és Macedoniában szintén 50,000 frankkal a »*Peninsula Balcanica*«-t (Bukarest.)

Ezen összegeken kívül jő még a román állam segélye 750.000 frank évenként »külföldi iskolák és egyházak segélyére,« mely összegből a magyar állam területére mintegy 300.000 frank vándorol át és igen nagy összeg van a Liga által igénybe véve. A Liga által politikai czélokra elfecsérelt összegekbe nincs beleszámítva? Romániában eddig a diákok által megtartott négy kongressus, továbbá a N.-Szebenben július 23 és 24-én tartott értekezlet költsége. Ha ide számítjuk még azt is, hogy a román kormány az ily politikai kongressusokra utazó diákságot ingyen vasúti menetjegyekkel látja el, tapasztalni fogjuk, mily rengeteg nemzeti tőkét emészt fel ez a politikai hajsza és szédelgés.

A diákok Ligáját tehát a román állam kormánya anyagi és erkölcsi támogatásban részesíti. Engedi és elnézi, hogy diáksága Európa szerte politikai szédelgést űzzön. Megrontja, demoralizálja, erkölcseiben elvadítja ez által jövő nemzedékét, eltérítvén azt valódi hivatásától. Komoly, tanult ifjúság helyett nevel politikai kalandorokat, kik hivatásukat találják abban, hogy a «civilizáció» és a «kultúra» nevében ők, a kik semmit sem tanulnak, a szomszéd államok és Európa közbékéjét veszélyeztessék.

Minő alapokon fog nyugodni a jövő nemzedék román állama, mikor az ma az emberi társadalom legprimitívebb jogszabályaival, az *enyém* és *tied* fogalmával sincs tisztában; a midőn az ma a nemzetközi jogok lábbaltaposásával hozzá szokik ahhoz, hogy a békés államok polgárait törjön és elrabolja tőlük azt a mi legbecesebb, a haladásra szükséges békét?

A liga felületesen vázolt tevékenységében a kultúrának semmi része nincs. De hogy is legyen illetékes kultúrát és civilizációt terjeszteni egy ifjúság, a mely az iskola padjain ül s a mely még erősen rászorult a kultúrára. Miféle szédelgés az ifjúság valódi hivatásával!

A Liganak nincs kultur-missziója. Erejét, pénzét politikai dobzódásokra fecsérel el. Csak a vak nem látja, hogy a Liga célja a román ideál megtestesítése. Papiu Iláriannak minden tanácsa elfogadva és keresztül hajtva:

a) «román ügynökök juttatják eszébe a latin Európának, hogy ne hagyja keleti római kolonusait,»

b) «román ágensek nem szűnnek meggyőzni az olasz és francia kormányokat, hogy Erdély román tartomány,»

c) «a kormány írókat tart, a kik naponként mutatják Európának, hogy a fejedelemségeken kívül még vannak románok.»

d) nem engedik, hogy a magyarországi románok a magyarokkal békében éljenek,

e) «agitáció a magyar ideál ellen, mely a román ideál megsemmisítését jelenti.»

Ez a Liga komoly célja és törekvése.

IV. A román nép helyzete.

Hiában fogjuk kimutatni, hogy a földön lakó románok sehol sem oly szabadok s nincsenek annyi jogokkal felruházva, jnint a magyar államban, és hiában fogjuk napnál fényesebben bebizonyítani, hogy a magyar állam ellen eddig kinyomtatott és Európában szétterjesztett iratok a rágalmak és a hazudozások tárházai, mind nem fog semmit sem érni, a rágalmaknak és hazudozásoknak meg lesz a maga publikuma, mely szívesen veszi a botrányt a rágalmak iránt kiváló fogékony-sággal bírván. Ebben a harciban az igazságnak, a jognak semmi része nincs; az elvadult szenvedély minden nemesebb érzést és hajlamot megölt és semmiféle utálatos eszköz nem vetendő meg, a mi csak a cél felé vezet.

Ilyen körülmények között hiában minden bizonyítás. A vádak, rágalmak feltétlenül igazak, a védelem feltétlenül hazug. Mire akkor védekezni?

Ránk fogják, hogy mi el vagyunk nyomva a magyarok által, hogy a magyar

1. *iskoláinkat bezáratja.* —

Az 1857-ki kiegyezés óta iskoláink száma másfél ezerrel növekedett, román tannyelvű iskoláink száma jóval a 3000 felül van.

2. *egyházi autonómiánkat csorbítja.* —

Egyházi autonómiánk a legszélesebb alapokon nyugszik, az állampénztár a román egyházak segélye-

zésére évenként 200,000 frtot fordít. Ügykezelés, kormányzat román.

3. *nemzeti nyelvünket elnyomja.*

Van háromezer iskolánk tisztán román tannyelvvél. A két egyetemen a román nyelvnek és irodalomnak külön katedrája. Román ifjak évenként 1000 frtos ösztöndíjakat kapnak, hogy külföldön jelesebb románistákat hallgassanak.

4. *«sajtó elnyomva.*

A román sajtó féktelenül szabad. A sok lázító cikk a magyar állam és intézményei ellen, a mely naponként lát napvilágot a Liga által fizetett lapokban fényesen tanúskodik a nagy sajtó szabadságról.

5. *társadalmilag a román elem üldözve.*

Erről senki sem tud semmit. A magyarországi románság a magyarság zsebéből él. Ez veszi meg minden termékét, ez ad neki munkát. Ha a magyar társadalom egyszer fellázad a románság ellen, huszonnégy óra alatt meg van semmisítve minden román industria és éhen halnánk meg. Magyarok segítik iskoláinkon a román ifjúságot tanulása közben. Negyven román pénzügyet, számos dal- és más egylet alakult a magyar kormányzat alatt.

6. *lerombolják a románok házeit.*

Éktelen hazugság, ami Dr Rácznak (Tordán) mintegy 10000 frankot hajtott. És neki volt bátorsága egy hazugság nevében összekoldult pénzt zsebre vágni. Demonstráló elemek betörték három ablakát. A Liga lapjai csináltak «házlerombolást», «vandalismust» és gyűjtöttek számára. Önérzetes ember ilyen pénzt nem fogadott volna el.

7. *elveszi a csecsemőket s megmagyarosítja.*

Ki hinné el ezt? A kiseddőzés kötelezővé tétetett, a mi a mellett bizonyít, hogy a magyar törvényhozás hivatása magaslatán áll.

8. *románok nem kapnak hivatalokat.*

És nem tudnak egyetlen román képesített embert felmutatni hivatal, vagy állás nélkül? Hol vannak ezek?

De hát miért végig sorolni a rágalmakat, a melyek annyiszor lettek megczáfolva? Kézzel fogható tények bizonyítják, hogy a vádak alaptalanok.

Számunk a magyar állam területén ma már két és fél millió. Sehol sem szaporodott a román elem csak nálunk. Macedóniában, Beszaráb iában, Bukovinában fogy, — de fogy magában Romániában még ma is napról-napra, holott a «kultur» Liga által van boldogítva. A romániai statistika kimutatta, hogy a román állam területén a születések számánál a halálozás két perczenttel nagyobb. Nálunk ki van mutatva, hogy a román elem 1880-tól 1800-ig több százezerrel szaporodott. Szaporodott minden időben és száma sohasem volt apadóban. Hát hogy lehet szaporodás egy elnyomott, üldözött elemnél és hogy lehet apadás egy szabad, virágzó államban?

Mi megmondjuk az okát. íme mit mond *Barb Stefanescu* de la *Vrancea* múlt évben a román Atheneumban tartott egyik felolvasásában:

«Ha szembe találjuk falusi parasztunkat, magad előtt látsz egy *nedv nélküli lényt kialvó szemfényvel, kócos, piszkos én annyira gyenge, mintha hallanád csontjait zörögni, a mikor mozog.*»

«A *falusi román ráz, melynek csontjai természetes rendben függenek össze: beborítva egy piszkos bőrrel.*» Ezt román mondta, Bukarest városában fényes román közönségnek, díszes teremben.

íme miért fogy a román államban a román elem. Papin Ilarian fennebb közölt emlékiratában a magyarországi románt egészségesnek, eszesnek, gazdagnak, bátornak hirdeti, — ezért a magyar államban a román elem szaporodik. Mi következik ebből? Következik az, hogy a szabadság, a függetlenség, a nagy civilizáció és kultúra, minőt a Liga hirdet, hogy

a román államban létezik, a román elemet elsorvasztja, beteggé teszi, számban megapasztja, — a nagy elnyomatás, vandalismus, kíntás és sötétség pedig, minőt a Liga a magyar államról hirdet, a román elemet egészséggé, vagyonossá teszi és számban megnöveli. Hát igaz volna ez? Ha ez igaz, akkor rendben van minden: többre becsüljük a magyar vandalizmst a román áilam szabadságánál, mert az szervezetünknek használ, ez pedig árt, sorvasztólag pusztít.

A magyar államban a magyar sohasem volt ellensége a román elleninek. A román államban a román elem ellensége önmagának.

Rákóczi György erdélyi fejedelem megparancsolja 1642-ben a román papoknak, hogy a templomban ne merészeljének más nyelven tartani isteni szolgálatot, mint román nyelven. — Ezzel szemben a bukaresti püspök, Teodosius, kitiltja a román egyházból a román nyelvet, a görögöt és a szláv nyelvet rendelvén abba vissza.

A múlt század közepén már virágzó ronlán iskoláink vannak, minő a balázsfalvi is, a század végén Sinkai, mint tan felügyelő, egymaga 300 román iskolát állít fel, — a két román fejedelemségben egyetlen román iskola sincs, sőt a bojárok a végett folyamodnak a vajdához, hogy állami hivatalokba csak oly ifjakat alkalmazzon, a kik a görög nyelvet tökéletesen beszélnek.

1848-ban a magyarság a román jobbágyokat felszabadítja, földet ad nekik *ingyen*. A román bojár 1864-ben szabadítja fel jobbágyainak egy részét, földet ad nekik *drága* pénzen. A romániai paraszt ma is föld nélkül van; az állam drága pénzen osztogat ki közöttük kisebb parcellákat. — Míg nálunk a román parasztnak kifejlett gazdasága van, túl a szabad államban még csak kezdetén vannak a kezdetnek. Nálunk a paraszt búza-, vagy rozslisztből készített kenyeret ad gyermekeinek, túl a szabad román államban *Pan* képviselő a román

kamara asztalára tette azt a kukoricza-kocsánból készített valamit, mondván: «íme mivel táplálkozik a föld népe, míg képviselői dobzódnak a jólétben!»

Szabadok vagyunk egyházunkban, nyelvünkben, társadalmunkban, túl a Kárpátokon a román egyház most is orosz és görög befolyás alatt áll; orosz képárusok barangolnak szét az országban, s a román paraszt ma is az orosz czárt isteníti egyháza és vallása feje gyanánt, ott függvén a czár képe minden kunyhóban.

A román társadalom túl még nem tudta magát függetleníteni a romboló kül befolyásoktól, míg mi itt a magyaroktól egészen függetlenül élünk. Az orosz akkor seperheti el a román kultúrát, a mi van, a mikor neki tetszik; mi itt román kultúránkat meg fogjuk őrizni minden időkre.

Beszáráb iában talán jobb sorsa volna a román elemnek, mint nálunk? A 112 román község, pár száz ezer román lakossal, a berlini béke óta oroszszá lett. A román papok kikergetve, vagy áttértek; a román templomokban nincs többé román ének; román iskola egyetlen egy sincs, minden orosz; a földet az orosz kormány váltotta magához orosz lakói számára, román lakóit földön futókká tette; egyházában a nyelv orosz; közigazgatása orosz, — mi van román az orosz uralom alatt?

Kultur Liga! Ne a műveit és szabad Nyugat felé támadj és védekezzél, a hol senki sem bántja a románismust, hanem a műveletlen Kelet ellen. Ne a világosság ellen védelmezd népedet, a világosság mindent megmutat és bevilágít, védelmezd a románt a sötétség ellen, mert az sok veszélyt rejt magában, a mi látva nincs. Alkoss kemény védfalat magadnak Beszárábia határán és védekezzél a keleti obscurentismus, az oroszosítás ellen, mert az a kétszerkettő bizonyosságával felfal a nélkül, hogy időd volna jajgatni!

Vagy talán Macedóniában volna boldogabb a román nép? A maczedoniai ember elfelejtette nyelvét, görög iskolában tanul és görög templomban imádkozik. A *czitnczárók* és a *meglo*-románok ma már vallásuktól is elpártoltak és Allahnak imádkoznak, a mellett vad, durva, erkölcstelen népnek van állítva minden kultúra nélkül; napról-napra fogy; ez a nép itt a román nemzettestre nézve örökre elveszett.

Bukovinában sem oly műveit, sem oly szabad a román nép mint nálunk a magyar államban. Már ha csak azt vesszük tekintetbe, hogy Bukovinának szabad sajtója nincs, elegendő bizonyíték a mellett, hogy több szabadságunk van, mint bukovinai testvéreinknek.

Erőnk, kultúránk, szívóosságunk odáig terjed, hogy dacolni tudtunk az állammal szemben, amelyben élünk. Nem tartunk semmitől és nem respektálunk semmit. Mi annyira el vagyunk nyomva, hogy a magyart, az elnyomót, Ázsiával kínálgatjuk, hogy mi lehessünk urak a magyarok földén. Annyira érezzük a magyar vandalizmust, hogy a román ifjú büszkén és kihívóan lépdel a magyar városok utczáin s követeli, hogy kitérjenek utjából, mert ő *elnyomott*.

Kétségtelen és igaz, hogy a román elem a magyar állam területén szabadabb, függetlenebb, vagyonosabb és miveltebb, mint bármely országban s mi erre a nagy szabadságra féltékenyek vagyunk! Mi a román elem jövőjét biztosítva csak a magyar államban látjuk; a történelemmel kezünkben bebizonyíthatjuk, hogy Románia mindig a külbefolyások alatt nyögött, feladván sokszor nyelvét és nemzetiségét is, — mi nem bizhatunk Romániában, sem barátaiban; nem experimentálhatunk nemzetiségi lételünkkel és nem Úzhetünk kalandos politikát, azért feltétlen hívei vagyunk a magyar államnak és szabad intézményeinek. Nem adjuk magunkat a Liga kezére, hogy az minket a pánszlávismusnak ki-

szolgáltasson. A romanismus meleg fészke a kis Erdély volt, ini ezt a romanismust megőriztük a román fejedelemségekkel szemben s nem adjuk fel azt most, mikor minket senki sem bánt, senki sem nem üldöz, csak a *Liga*.

V. A n.-szebeni csoportosulás.

Napnál világosabb, hogy a román elem sehol sem oly ép, oly vagyonos és művelt, mint a magyar államban, itt egyháza, iskolája, kultúrája örök időkre törvény által biztosítva van. És ezt az elemet látjuk mégis forrongásban. Besarabia, Maczedonia és Bukovina népe csendes, a végenyészet szele végig susog rajta és nincs a ki ezt a végenyészetet az útjában megállítsa. A míg mi folytonos izgatások nyomása alatt évről-évre nagyobb és nagyobb politikai spektakulumokat rendezünk és tiltakozásokat bocsátunk szét a képzelt magyarizáló törekvések ellen, — addig két-bárom tartományban, de sőt magában a román államban, a román elem évről-évre satnyul, számban apad és beleolvad más nemzetiségébe.

Kimutattuk, hogy a Ligának csak a magyar állammal van baja, s a magyar nemzetet óhajtja Htjából eltávolítani, hogy megszerezze Erdélyt a Tiszáig.

Beszélni fogunk a n.-szebeni konventikulumról, mely július 23. és 24-én folyt le N.-Szebenben.

Volt-e nekünk erre a spektakulumra szükségünk? Valamelyes fontos szőnyegen lévő kérdés követelte talán ezt a gyülekezését? Nem.

Követelte a Liga, Románia tanulósága. Odáig sülyedtünk, hogy egy idegen állam tanulósága vezet minket orrunknál fogva. Romániában a Liga hatása alatt dolgozik a sajtó, a tanár, a kormány, a törvényhozás. A diákság kezébe van letéve I. Károly király koronája, Catargiu Lascar kormány-hatalma, a tanárok népszerűsége, a közélet minden dobbanása.

Ez a politikai szédelő elem azt hitte, hogy memorandumaival, az európai sajtóban szétszórt mocskoló cikkeivel, ököl-mutatásaival és nyelvöl tögetései ve a magyar államot megfélemlítette, hogy most a mi területünkön tetszés szerint dolgozhatnak. Erősen csalódott. A magyar igazságszolgáltatás pörbe fogta az állam ellen idegen területen a rágalmak és hazudozások fegyvereivel küzdő matadorokat, mert hiszen egy szabad állam nem engedheti, hogy polgáiai a haza intézményeit rágalmazzák, hogy gyűlölséget támaszszanak a polgár és polgár között, megrázzván ezúttal az állampépület fundamentumait. Ez a pör még a vizsgálat stádiumában van, senki, még elítélve nincs; lehetséges, hogy kifogástalan igazságszolgáltatásunk meg sem bünteti a hazaárulást, respektálván az állampolgárok politikai szabad mozgását, és vélemény szabadságát. Mit látunk? A politikai szédelés hallatlan alakban jelentkezik a szabad román államban. A diákság mozgalmat indít meg a pörbefogás ellen, — hallja ezt Európa? a pörbefogás ellen, hogy a magyar állam igazságszolgáltatása ne sújtsa le azt, a ki a fennálló jogrend ellen vét, hanem engedje a rend felbomlását, az anarchia felburjánzását s ez által veszélyeztesse a közbékét, melynek fenntartására minden európai állam kötelezve van. Ily hallatlan merész, mondhatjuk arczátlan követeléssel csak a politikai rendetlenkedés, suhanczkodás állhat elő, no meg egy diákság, a mely magához ragadván egy kést, hiszi, hogy egy világ felett uralkodhatik. Pedig a román állam is tudhatná, hogy a kés nem a gyermek kezébe való.

A diákság megnyergelte a sajtót, a kormányt, a közvéleményt; beszélt újabb vandalizmusról, vadságról és hirdette, hogy a román elemet a magyar most éppen fel fogja falni mindenestől. *Maiorescu* Titus, a rektor, erre a mozgalomra megadta az engedélyt. Mit szóljunk mi ehhez a tényhez? A rektori engedélyvel a tanuló if-

júság Románia több városában tiltakozó gyűléseket rendezett. Minden élő lény forrongásba jött. Az a férfi, a ki az irodalomból, az akadémiából, a társadalomból, a politikából tüzes ostorral üldözte ki a léhaságot, a felületességet, a tudatlanságot, az ostoba aspirációkat, a kinek szigorú kritikája újabb, komoly irányt jelölt a román állam számára, ma az a férfi, *Maiorescu* Titus, oda áll politikai szélkakasnak, buzdítván az ifjúságot abban a szédelő irányban, a melyet az imént a legnagyobb veszedelemnek tartott a román államra nézve. És az ifjúság után indulva, a sajtó, a közvélemény, fegyveres beavatkozást követelt; Károly királyt vádolta, hogy nem fogja fel valódi hivatását, a mikor nem áll a hadsereg élén s nem indít háborút a magyarok ellen, hogy Lukácsot kiszabadítsa a tömlöczből és dr. Ráczot megmentse egy igazságos alapon megindított pör következményeitől. Hát nem politikai szédelés ez? Hát a román államnak ma már nincs semmi más feladata, mint dr. Rácz és Lukács szédeléseit védelmezni a magyar állam igazságosan büntető keze ellen?

A dolog odáig fejlődött, mert a király a román hadsereg élén a Rácz-féle memorandumért nem szándékozott Erdélybe betörni s mert Catargiu miniszterelnök egy kissé még is csak nagy dolognak tartotta fegyveresen beleavathozni egy barátságos szomszéd állam belügyeibe, a diákság elhatározta, hogy betör ő és a helyszínen megmutatja ő a magyarnak, hogy mire képes.

Elhatározta a n.-szebeni gyűlést. A gyűlés megtartására vonatkozó első indítvány a romániai *Nationa*-*ö*d-ban látott napvilágot. A romániai sajtó a gyűlés eszméjét frenetikus tetszéssel fogadta. Dr. *Bácz* János, komité-elnök, Bukarestben járt megbeszélni a részleteket. Azután a n.-szebeni komité megkészítette a programot. A komitó lapja, a *Tribuna*, megkezdte az izgatást, jelezvén, hogy e gyűlésen oly dolgok fognak történni, a melyek alapján megváltoztatják az osztrák-

magyar politikát. Romániában szenátorok, képviselők, írók, diákok elhatározták a személyes részvételt a n.-szebeni gyűlésen. Hát Romániában annyira elvakultak a szenvedélyek, hogy a személyes beavatkozástól sem irtóztak többé. Tömeges berohanásról volt szó, hogy megfélemlítsék a magyar államot. A román állam apraja-nagyja talpon volt, hogy N.-Szebenben skandalumot rendezzen.

Minő szédelgés és kalandorság! A n.-szebeni komité mindezek nyomását elfogadta és az adott tanácsok szerint járt cl.

Állapodjunk itt meg egy kissé. Ha annak a nemzeti komitének,-a mely minden törvényes alap nélkül a román nép nyakán ül és annak nevében igazgatja ügyeit, a magyarokkal békülési szándéka volna; ha felfogván valódi hivatását akarta volna, hogy a román nép óhajtsái figyelembe vétessenek, akkor neki nem lett volna szabad a külföldi nyomásnak engedni és a külföldi inváziót előkészíteni. A komité tartozott volna ezt a beavatkozást a leghatározottabb alakban visszautasítani és kijelenteni, hogy gyűlést össze nem hív épen azért, mert ezt Románia diáksága követeli.

Dr. *Rác* azonban nemcsak elfogadta ezt a külföldi nyomást, hanem a hatósági betiltó végzés ellen benyújtott fellebbezésében a külföldi inváziót is pártfogásába vette, ezzel nyíltan kijelentvén, hogy a román állam polgára eljöhet ide és lázithat nyíltan a magyar állam ellen a nélkül, hogy valakinek joga volna őt ezért kérdőre vonni.

A hazafiság, az állampolgári kötelességek fogalmai össze vannak zavarva. A *Rác*-féle komité oly nyomorult módon bizonyította be ezt, hogy a legmélyebb sajnálkozással, de megvetéssel is teszünk róla említést.

Az államhatalom beavatkozása, szigorú fellépése a romániai diák invázióinak útját állta. A n.-szebeni

gyűlés kompromittáló tévedéseitől a magyar kormány megmentette a románságot. De nem menthette meg a komité hóbortjaitól és ostobaságaitól. Már a fölrirat, mely ott díszelgett a bejáraton:

aLhijxi voi mergem, tinerilor rimául!» *Utánatok megyünk, román ifjúk

elárulja a komité tagjainak megbélyegző ostobaságait. Felfordult a világ! Minden rendezett államban, minden józan felfogás szerint, az ifjúságnak csak hátrább az agarakkal! Mindenütt, a hol rendezett, egészséges politikai viszonyok között él egy nép, az ifjúság indul az öregek után és nem megfordítva. Az ifjúság teljesítse kötelességét, tanuljon, lelkesüljön az öregek példáján, ne legyen elismert tényező a politikában, ne legyen elvonva valódi hivatásától. A román államban és anszebeni komitóban mind ez másképpen van. A román diák politikai tényező lett, utána indul a tanár, a kormány. A nszebeni komi: é vénei eszközök lettek a diákok kezében. Neveletlen politikai suhanczok adják meg az irányt és kompromittálják a románság jó hírnevét. Hát ha anynyira elhitványodott az öreg rend nálunk, akkor menjen tanulni az iskolába és engedje át a tért a diákoknak.

Ha *Maiorescu* Titus, mint rektor és *Catargiu* Lasear, mint kormányelnök, nem bírnak többé tekintélylyel a diákság előtt, nem képesek többé vezetni, hanem vezetetik magukat általa, akkor adják át helyüket *Lupidescu* Ionnak és diáktársainak, ők maguk pedig álljanak félre és ne szolgáljanak akadályul az ifjúság világrendítő munkájában.

A gyűlés napja elérkezett. Mintegy 800 ember csődült össze N.-Szebenben. Eljöttek a tót s másféle küldöttségek; Romániából a diák Liga nevében eljött *Lupulecu*, a titkár és a pénztárnok. Két és félmillió emberből összehozott *Rác* 800 embert. Azt mondják, hogy a magyar állam román népe egészen képviselve volt s a hozott határozatok a román nép határozatai volnának.

Mi megmondjuk, miként választják a kerületek a román komité számára a képviselőket. A román nép csendes, munkás nép; a politikai programotok árnyalatairól fogalma sincs. Nem tudja mi a különbség Rácz és Mocsonyi között. Nem tudja Román Miront, sem Gálit megkülönböztetni Slavicitól vagy Brotetól, sőt azt sem tudja, hogy ezek a világon vannak-e?

«Képviselőt kell választanunk!» — mondja a pap a kurátornak.

«Minek?» — kérdi a kurátor.

«A magyarok meg akarnak fosztani iskolánktól, templomunktól.»

«Bajnak, nagy baj!»

A pap, ha ő nem vállalkozik, a kurátorral megküldik valakinek a megbízó levelet s lesz az illetőből népképviselő. Kolozsvár intelligens, egyetemi város, tekintélyes számú románsággal. Két gyűlést tartottak, az elsőn nem jelent meg több öt embernél, a másodikra összehívottak egy csomó nem szavazót, a kik aztán megválasztották a n.-szebeni képviselőket.

És itt meg kell emlékeznünk ismét egy körülményről, mely a román választók és vezetők nagyrészét erősen kompromittálja. Tudjuk, hogy a n.-szebeni komité passivista, a n.-szebeni programra a politikai passiv ellenállás. A ki ide képviselőt választ, az nem választhat képviselőt a magyar törvényhozásba és a ki a magyar törvényhozásba küld képviselőt, az nem választhat képviselőt N.-Szeben számára. Nagyrésze azoknak, a kik ez alkalommal N.-Szebenben tomboltak a magyar kormányzat ellen, csodálatos módon össze tudják egyeztetni a n.-szebeni programot az alkotmányos felfogással. Az országos képviselő-választásokon ott látjuk őket a kortestanyákon. Hozzák a román választókat a kormány vagy az ellenzék javára. Maga dr. Rácz, a komité elnöke, nem egyszer bocsátkozott alkuba a pártokkal. Erről Torda-Aranyosmegyében sokat beszélhetnének. A

román választókerületek soha sincsenek képviselő nélkül. A választók tömegesen jelennek meg az urnához és érvényesítik polgári, alkotmányos jogaikat. A dolgok előttünk folynak le, minden ember tudomással bír rólok. A kolozsvári gyűlésen sokan voltak olyanok, a kik országos képviselőre is szavaztak. De most igen illet nekik N.-Szeben számára is képviselőt választani.

Ez a politikai szédelgés közdivatu. Passivistának lenni és szavazni Budapest számára képviselőt, közkeletű dolog. A két kulacsosság politikája sehol a világon nincs úgy kifejlődve, mint a passivista táborban. Sarkantus csizmát és bocskort viselni egy időben a román passivisták sajátága.

Melyik már a valódi képviselet. Mi határozottan állítjuk, hogy a román nép törvényes képviselote a budapesti törvényhozásban áll, a mi Nagy-Szebenben történik, az mind politikai szédelgés, visszaélés a román nép képviseletével.

A román nép intelligenciája, mert mint állítottam, a nép maga a politikai programmok között létező különbségekről fogalommal sem bír, három politikai irányban halad. Ez irány:

1. Feltétlen alkotmányos.

E párt nem állított fel külön programmot. A törvényhozás pártjainak programjai alapján dolgozik, szavazván az ellenzékekkel, vagy a kormánnyal. Zaj nélkül működik. Ezen pártnak N.-Szebenben semmi keresete nincs; jogtiprásokról, magyar vandalismusról nem beszél; testvéries barátságban él a magyarral. A Ligát szédelgőnek hirdeti. Orgánuma az «*Ungaria** (Kolozsvárt.)

2. Mérsékelt passiv.

Mocsonyi Sándor vezetése alatt a román nép sérelmeit alkotmányos utón óhajtja megörvosolni. A külbe-

folyást kárhoztatja és visszautasítja. A n.-szebeni komitóban tagokkal bír. A Liga támaszára nem reflektál. Orgánuma a Luminatorul (Temesvár) és a Telegraful Román (N.-Szeben).

3. Féktelen passiv.

Dr. Rácz vezetése alatt külbefolyás alatt áll, idegen czélokra tör. A magyarokkal minden érintkezést kerül. A románok sérelmeit külbefolyással, ha lehetséges fegyverrel akarja orvosolni. A Liga feltétlen szolgája. Orgánuma a Tribuna, a Foia Poporului, a Gazeta Transilvaniei és az egész romániai sajtó. Szereti a spektakulumokat, politikai körmeneteket, terrorizál és vádit.

E pártok közül kettő jelent meg N.-Szebenben, a két utóbbi. Es a kifejlett küzdelemben a mérsékelt elem legyőzetett. A komité, mely 1891-ben Mocsonyi Sándor és Babes Vincze hatása alatt a külföldi beavatkozást a leghatározottabb alakban visszautasította, most a legféktelenebb beavatkozásnak nyitott tért és ez által elvesztette lába alól a ház; i talajt. A román nép politikája hazaáruló lett, előállítván a kormánynak az a szigorú kötelessége, hogy a komité és a Liga érintkezéseit a legszigorúbb felügyelet alá vegye.

A mérsékelt pártnak többé semmi keresni valója N.-Szebenben. A komitével minden összeköttetést meg kell szakítania, kötelessége lóvén a leghatározottabb alakban fellépni azon áramlat ellen, a mely a magyar állam román népét lojálításában, hűségében megtámadja. Szolidaritást vállalni többé nem lehet. Vagy feltétlen visszavonulás, vagy harcz, de semmiesetre beleegyező hallgatás.

A konferencia időszerűtlenségét és erőszakoltságát semmi sem bizonyítja annyira, mint a programm ós a hozott határozatok.

Ezen határozatokat ide igtatjuk:

1. A román választók megbízottainak 1893. július 23. és 24. napjain tartott rendkívüli értekezlet magát mindenben azonosítván központi

bizottságával, kinyilatkoztatja, hogy a múlt évi júliusban ő felsége irodájában benyújtott memorandumot magáénak vallja és a betérjesztés módját s útját helyesli, teljesen egyetért bizottságának tetteivel s egyszerűsmind a választók nevében köszönetét fejezi ki a nyugalomért és a kitartásért, melylyel a komité az erdélyi és magyarországi román kérdést napirenden tartotta.

2. Az értekezet legmélyebb sajnálatát fejezi ki azon pörök miatt, melyek, a mint látszik, az egész vonalon megindultak s a melyek a létező bajok orvoslására épen nem szolgálhatnak, sőt ellenkezőleg, az állami igazságszolgáltatás magasztos erkölcsi érdekeinek könnyen ártalmára lehetnek.

3. Az értekezet tiltakozik általában a román választók gyülekezési jogának megsértése, különösen pedig a jelen gyűlést megszorító rendszabályok ellen

4. Az értekezet továbbra is fentartva az előző értekezeten megállapított és elfogadott programot, meghatalmazza a bizottságot, hogy küzdjön megvalósítása érdekében.

5. Az értekezet a napirendre tűzött egyházpolitikai reformokat úgy tekinti, mint egy beteges áramlat eredményét, mely nem alapul a keresztény lakosság valóságos szükségletein s a melyet semmi valóságos államérdek nem igazol, mely ha keresztül vitetik, cs ik növeli az általános engedetlenséget, meglazítja a családi élet kötelékeit a nép valóságos érzületét és az állam erkölcsi alapjait szétrombolja.

6. Az értekezet egybehangzóan előbbi határozataival újra kifejezi azon kívánságát, hogy a nagyszebeni nemzeti párt programja alapján a magyar állambeli nem-magyar ajkú nemzetiségekkel egyetértően működ-jék s megbizza a bizottságot, hogy az ez irányban megkezdett tárgyalásokat tovább folytassa.

Tartozunk bírálat alá venni e pontokat és kimutatni az összefüggést a diákság szédelgése és a n.-szebeni komité között.

Azt az ominózus «memorandumot» a «Császárihoz «Bécsbe» a ligisták pénzével vitte fel Rácz egy csomó hívatlan, obskurus ember kíséretében.?'ert akkor lépett fel a Liga Európa előtt is és dokumentálni kellett Európa előtt egy világra szóló politikai szédelgéssel a magyar állambeli románság elégületlenségét. Ezt a politikai kalandorságot, a Ligának ezen beavatkozását belügyeinkbe helyezte a n.-szebeni gyűlés, ezért aratott a komité a tomboló többségétől köszönetét.

A második határozat szerint a közgyűlés «az igazságszolgáltatás magasztos érdekeit» úgy látja megvédendőnek, hogy a magyar állam ne torolja meg a közbiztonsága ellen intézett támadásokat. A közgyűlés többsége annyira demoralizált, hogy a hazafiság, a hazaszeretet és az árulás fogalmait egymástól többé megkülönböztetni nem tudja. Jogérzéke egészen megsemmisült és az igazságszolgáltatás magasztos érdekeit a bűn szánkcionálása által látja megdicsőítve.

A hatóság az idegen államok polgárait, a Ligistákat kizárta a n.-szebeni gyűlés terméből; azoknak tényleges beavatkozását belügyeinkbe ez által megtiltotta. Ezen «megszorító rendszabályok» ellen tiltakozik a harmadik határozat. A n.-szebeni gyűlés többségének felfogása szerint a magyar állam köteles eltérni a romániai diák inváziót, a szenátorok és képviselők tombolását saját földünkön, saját államunk ellen. Hallott valaki ilyen hazafisági elméletet?

És így felhatalmazza a többség a komitét, haladni csak tovább azon az utón, a melyen eddig, a Ligával karöltve járt.

Csodálatos elmebeli sötétséget árul el az ötödik pont az egyházi reformokat illetőleg, melyek a közgyűlés szerint az *báliam, erkölcsi alapjait rombolják szét.*» A ligisták hazájában be van hozva a polgári házasság és az állami anyakönyvvezetés, ők nem félnek, hogy azok «a román állam «erkölcsi alapjait szétrombolják.» Náluk az kitűnő valami, nálunk azonban veszedelmes. Miért? Azért, mert ezen reformok a magyar állam megerősítésére szolgálnának, az erős magyar állam pedig nem áll érdekében a Ligának és az ő zsoldjában lévő n.-szebeni többségnek.

Legutáltosabb talán a hatodik pont. A román nép egyesülése a hazai elégületlen elemekkel. Ezt a nyomorultságot nem tudjuk kellően megbélyegezni. Mit adott nekünk a tót, a szerb? Mindent, a mivel bírunk, a ma-

gyarok kegyelméből és kezéből bírjuk és mi szövetséget mondunk ki azokkal, akik vérszipóink voltak, azok ellen, a kiktől minden vagyonunkat bírjuk. Elfelejtettük volna már a szerbekkel való egyházi közösségünk kinszenvedéseit? Hát nekünk, Traján annyira dicsőített «egyenes» ivadékainak, a tótok segítségére van szükségünk, hogy kiküzdjük állítólagos jogainkat? Az utálat és a szégyen fog el, mert látjuk, hogy e szövetség nem azért létesül, hogy a románok sérelmei orvosoltassanak, hanem hogy a nyers erő segítségével a magyar nemzet leveressék saját honában. Oly szerződés ez, mely a magyarság vérének pedig jóindulatát követeli!

A nagyszebeni pontok forradalmi pontok. Rombolás minden áron. Az eszeveszettség tette azokat papírra. Ha abban a többségben a józan észnek legcsekélyebb szikrája lett volna; ha a hazafiságból egy morzsányit birt volna szívében, kötelessége lett volna kijelenteni nyíltan és ünnepélyesen:

1) mi a magyarral békében akarunk élni s a mi küzdelmünk nem faj-, hanem jogküzdelem,

2) mi az állam intézményeit, törvényeit tiszteletben akarjuk tartani.

3) jogainkat törvényes alapon akarjuk megszerezni,

4) a külföldi beavatkozást a leghatározottabban visszautasítjuk.

Sehol egy vigasztaló hang, a hazaszeretetnek, e föld göröngyéhez való ragaszkodásnak, egyetlen, legcsekélyebb nyilvánulása sehol.

Mit tömi akkor száját dr. Rácz, a komité elnöke, mindegyre a román nép lojálisával, hű ragaszkodásával a trón és haza iránt? Igen, a román nép lojális és hű, de hol van a komité és dr. Rácz lojálisa és hűsége, a mikor külföldi sleppel, asistenciával akarják gyűléseiket megtartani? Mit ér nekünk a dr. Rácz és a komité lojálisa, mely kompromittál és demoralizál hazafias érzelmeinkbe:.

Mindent megengedünk. Egyet nem tudunk megbocsátani a n.-szebeni komitének, azt, hogy silány eszköze lett a romániai diákságnak. Mi, a kik irányt adtunk a két román fejedelemségnek, a kik tespedéséből kiemeltük, ráleheltek a nemzeti öntudatot, a n.-szebeni komité kegyelméből oda aljasodtunk, hogy vak eszközei lettünk a diákságnak, a Ligának.

Egész politikánkat, önállóságunkat, önérzetünket, hiú álomképekért oda dobtuk a Liga lábaihoz, a diákság kezébe áldozatul, mi öregek, a kik egy időben a román állam irányadói voltunk.

A N.-Szebenben lefolyt gyűlés tehát a legszomorubb bizonyítékot nyújtja a tekintetben, hogy:

1 elvesztettük önállóságunkat;

2. vak eszközei lettünk a diákságnak, a romániai Ligának, a mely minket saját államunk ellen használ fel egy álomkép érdekében.

Fejünket elvesztettük, kilöktük lábunk alól a talajt. Ennek következményeiért nem a magyar állam, nem a magyar nemzet, hanem mi vagyunk felelősök, a kik mindezt idegen befolyásra megcselekedtük!

VI. A román állam kulturmissziója.

Ismételten kijelentjük: végtelenül fáj, látni a fiatal román államot, mint sorvasztja erőit egy külföldi szédelő politika támogatásában, a mikor benn az államban a tudomány, ipar és kereskedelem, a tanügy, a közigazgatás és igazságügy, szóval a belkérdések egész halmaza a legnagyobb lelkiismeretes, kitartó munkát, a legnagyobb anyagi áldozatot követeli kicsinytől és nagytól. Vannak függő kérdései, a melyek a XIX. század végén szégyenfoltok gyanánt lebegnek a román állam fölött s a melyeket a civilizáció érdekében el kell távolítani.

A Liga hiában hirdeti a román állam fölényét a magyar állam felett; hiában tart külföldön Írókat a román állam és elem dicsőítésére és a magyar állam bemocskolására; hiában fogja tévedésbe ejteni hazug adataival az egyes lapokat, a tény ténynek marad, a román állam nem lesz műveltebb, sem a magyar állam műveletlenebb, mint a milyen. Mert hiszen, ha a népnek műveltségét, dicsőségét, vagyonosságát a hírlapi cikkekkel meg lehetne teremteni; ha az államok és népek ezer éves iparját és kultúráját, dicsőségét azokkal meg lehetne semmisíteni, akkor minden nép úgy csinált volna, mint a Liga, nem dolgozott volna semmit, fizetett volna írókat és lapokat, a világba szétküldötte volna ágenseit, hogy hirdessék dicsőségét és kultúráját. Csakhogy a jóhírnév-szerzősnek ezen útja és módja egészen új keletű, eddig csakis a romániai diákok Ligája által volt igénybe véve.

Mi azonban és minden józan ember, többre becsülünk egy könyvet, mely a román szellem tárházából kikertülve, a román agynak maradandó dicsőséget szerz, száz meg száz szimpátiáktól duzzadó czikknél, mert érezzük, hogy azokra a szimpátiákra tényleg semmi okot nem adtunk. Minket nem elégít ki sem az aranyos pogácsa, sem a lyukas mogyaró, mint a Liga diákjait, a kik boldogságuk tetőpontján vannak, ha Európában valamely laptól szimpatikus nyilatkozatot eszközölhettek ki.

Mi, a kik a román állam boldogulását óhajtjuk, a kik akarjuk, hogy a román állam keleten tényleg civilizációt terjesszen, azt kérdezzük: 1891. óta, mióta a Liga megalakult, a román szellem, tudományosság, a román irodalom minő maradandó becsű munkákat teremtett, a melyekkel a román állam keleti kultur-miszsióját be lehetne bizonyítani? A politikai szédelés minden erőt felemészt. A román akadémia hiában tűzi ki nagy pályatételeit, a pályázatok meddők; azóta egyetlen számba vehető oly munka sem látott napvilágot, a mely a román szellem teremtő erejét dokumentálhatná. Rosszul mondjuk. A román tudományosság két zsidónak, dr. *Gaster* és *Sainean* Lázár, munkáival gyarapodott, az első mégis száműzetésbe halt meg, az utóbbi tudományos nagy érdemei daczára csak az idén lett a román törvényhozás által honfiusitva — csekély szótöbbséggel. A román nyelvészetet, tudományosságot idegenek gazdagítják, — benn a román államban ilyen csekélységekkel nem bíbelődnek, el lévén foglalva — Erdély elfoglalásával a Tiszáig. Nálunk Magyarországon, mely egykor a román állam és tudományosság központja volt, absolute senki sem ír, egész irodalmunk mesés könyvekre, kis-bibliákra, csíziókra és tankönyvekre terjed; egyetlen tudományos főnk sincs, a ki hivatásszerűleg a román szellemnek dicsőséget hozna munkáiban. A politika mindent felemészt.

A román államban azonban mégis írnak az írók

és nyomtatnak a nyomdák. Ez a munka azonban tudományos becsesei nem bír. Írnak például színdarabot: «*Lukács pap bebörtönöztetése*» Az ily terez munka végig járja azután az ország színpadjait; a Liga tüntetéseket rendez minden előadáskor. A historikusok, minő *Xenopol*, megírják nagy kötetekben a románság történetét — a Liga céljaira. *Demsunan* a magyarországi görög katolikusokat megtámadja az orthodoxia, a Liga javára. Röpiratok jelennek meg, a melyekben a magyarok vad-sága, és a román elem tündöklő lénye a kétszerkettő bizonyosságával ki van mutatva. Minden józan kritika megszűnik — a Liga javára. *Hasdeu* az ő «Etymologicum»-ját úgy csinálja meg, hogy a magyar elemeknek kifacsarja a nyakát, s a magyar képzőket latin képzőknek magyarázza el. A politikai szédelgés átment a tudomány terére is. Nincs különben egy regényírónk sem; intelligenciánk a franezia termékeken rágódik. Költőink, minő *Speranta*, a magyarok butaságát és vadságát énekelik meg, a napisajtó aztán utolérhetetlen képzelettel és szóbőséggel tud beszélni publikumának a magyarok atrocitásairól. Es így van ez minden irányban. Román miniszter, diplomata ki nem száll Budapesten; népszerűségével, tárczájával játszik az, a ki ilyet merészel. Egyenesen Bécs felé veszik utjokat. Kereskedelmi szerződésünk még nincs s nem is lesz. Pusztuljon el inkább aromán ipar, kereskedelem, földmivelés, szenvedjen nemzetgazdasági tekintetben milliókat a nemzet, az mind nem baj.— Fürdőink, még ha oly kitűnőek is, melyeken annyi román nyerte vissza egészségét, ma már a román bojárók által kerülve vannak.

Hát élet-e ez? Hát egy nemzetnek, egy államnak ne volna más feladata és kötelessége, mint ellenállhatatlan gyűlöletének élni? Hol van akkor a román államnak kultúrmissziója? Hol vannak tényei, a melyek a külföldön elkoldult szimpátiákat igazolnák? Hol és miben nyilvánul kultúrmissziója, hisz ennek létezését

Európa-szerte hirdetni és azt semmi által sem igazolni annyi, mint a vaknak haszontalan dicsekvése kitűnő látóképességével.

Ki fogjuk mutatni, hogy a román állam humanismus és szabadelvűség tekintetében nem áll európai színvonalon; a humanismus és a szabadelvűség csak a román érdekekben érvényesül, nem pedig általános, emberies szempontokból. A ki jogokat tud követelni idegen államok polgárai számára, az mutassa meg saját hazájában miként kell a jogegyenlőséget alkalmazásba venni. A ki világszerte kulturmisszióval dicsekszik mielőtt ezt a kulturmissziót megindítaná, köteles bebizonyítani, hogy ő a misszióhoz megkívántaié kultúrával tényleg rendelkezik. Európa nem börze, mely előtt soha sem látott s nem létező portéka felett csináljanak kötéseket.

A román állam lakossága az 1879. évi gothai Almanach szerint 5 millióra megy. Ebből a lakosságból elvesztett Beszarábiával valami 170.000 emberi, de Dobrudzsában vissza nyert 150.000-et. Az 5 millió lakosból nem román nemzetiségű 1.200.000 ember.

Egy időben a fejedelemségekben jogképességgel nem bírtak az örmények, a görögök, a törökök és a zsidók. A cigányok rabszolgák voltak. A zsidók kivételével a többi nemzetiségek, még a cigányok is, állampolgársági joggal lettek felruházva; — a jogokhoz jutottak aztán egymást tullicizálták a zsidók megszorításában, elnyomásában. A román állam területén több, mint 500.000 zsidó él. Nem jövevények, hanem benszülöttek. Némely zsidó család ősrégi időtől fogva él a fejedelemségek földén, legnagyobb része a görögökkel, vagy azon nemzetiségekkel vándoroltak be haddan, a melyek ma mint beolvadtak, a legnagyobb szigort követelik a zsidókkal szemben, a kik pedig ép oly régi lakosok Romániában, mint ők.

Ötszáz ezer zsidó Románia területén polgári jogok

nélkül. Ezekkel szemben a román állam fentart egy intézményt, a mely egyetlen európai államban sem létezik többé, a *hontalanságot* (heimathlos). Pedig ez az ötszázezer ember szereti szülőföldjét s legfőbb vágya annak szolgálni. Román akar lenni minden ízében, s a hazafiságban egymást tullicizálja.

A román törvényhozás kérlelhetetlen, — ötszázezer ember él Románia földjén, a kik ott születtek és a kik nem mondhatják még azt sem, hogy van szülőföldjük. Különös állapot! Románián kívül más államot nem ismernek el hazájuknak, tehát nem alattvalói egy államnak sem, a mely őket megvédelmezhetné. Külhatalom nem védelmezi, benn törvényen kívül állanak. De még sem. A román állam bölcsesége nem kifogásolható. Az ötszázezer zsidó gyermekét, a kiről törvényileg kimondja, hogy neki a román állam nem hazája, besorozza hadseregébe, hogy szolgálja *a hazát*, hogy vérért ontsa a hazáért. A zsidót megadóztatja busásan, szóval rászorítja mindazon kötelességek teljesítésére, a melyeket egy állampolgár teljesít, a nélkül, hogy kölcsönben őt az állampolgári jogokkal megajándékozná. És a midőn a zsidó, mint katona vérért ontotta a hazáért, mikor adóját az állampénztárba beszolgáltatta, akkor az államhatalom, a legkisebb hibára, vagy néhol azért, mert ellenzéki érzelmekkel bir, kiutasítja területéről, mint *idegent*, ezt tette legközelebről is az Evenemintul szerkesztőjével. Az ily kifacsart citromot, nyomorultat a román kormány kiteszi a határra, hogy éljen hazátlanul, attól is megtagadva, a mely őt szülte. Minden ember bir egy hazával. Tisztult jogfogalmak szerint ember nem lehet haza, illetőség nélkül. Romániában ötszázezer szaporodik naponként, mint a barom, a hontalanság teljes tudatában.

Pedig Európa e barbárság ellen több versen intézkedett. Az 1858-iki párisi konvenczió 46. §. megrendeli, a fejedelemségeknek, hogy a zsidók jogait biztosítsák.

Az 1878-iki berlini szerződés 44. §-a a zsidókat román hazafiaknak hirdeti, benn a román államban, a XIX-ik század végén mégis törvényen kívül állanak.

Vérlázítók azok a törvényes intézkedések, a melyek a zsidók elnyomása szempontjából tartatnak fenn. Gazdag tárházából a román törvényeknek ide igtatunk egy nehányat.

1. Zsidó lehet katona, de nem lehet tiszt.

2. Zsidó orvos és gyógyszerész csak közlegény lehet, míg román társai tiszti ranggal szolgálnak.

3 Zsidó román iskolákba fel nem vétetik.

4. Zsidó a közkórházakba csak nagy fizetések árán vétetik fel, míg a román ember ingyen ápol tátik.

5. Zsidó nem lehet közhivatalnok, ügyvéd. És így tovább, ez végig húzódik az állami élet minden rétegén! A vallási türelmetlenség más nyilvánulásairól nem teszünk említést. Nem említjük fel, hogy például a galaczi római katolikus leányiskola ellen a sajtóban egész hajsza folyik; sem azt, hogy a pápaság kérdése lépten-nyomon a legbrutáli sabb alakban tárgyalatik az orthodox sajtó által.

A román állam civilizáció és kultúra terjesztésére érez magában hivatottságot és iskoláiból kitiltja az idegeneket, a kik a román kultúrát szomjuhozzák.

A román állam humanizmust hirdet, a barbárságot Európa előtt megbélyegzi és saját hazájában a nyomorult nem román beteget kitiltja kórházaiból.

A román állam a szabadelvűség nevében jogegyenlőséget követel E urópa előtt a magyar államtól és saját hazájában tart ötszázezer rabszolgát.

Már most ilyen körülmények között azt kérdezzük a diákság Ligájától, hogy a román állam ezen középkori intézményeivel, melyik irányban fog civilizációt és kultúrát terjeszteni?

Magyarország felé? Hisz a magyar államban a legnagyobb szabadság uralkodik; területén nincs rabszolga, iskolái, kórházai, mindenkire nézve nyitva álla-

nak, minden vallás szabad és senki sem élvez kevesebb polgári jogokat azért, mert zsidó vagy másféle.

Bulgária felé? A kis Bulgária rövid 15 év alatt modern alapokon nyugvó államot alkotott, területén nincs rabszolgaság. Megteremtette modern államát a nélkül, hogy Romániától egy pipa dohányt kért volna.

A görögök felé? Azt már csak el nem hitetik Európával, hogy a görög a román kultúrára áhítozzék és hogy a görög régi dicsőségét, fényét, kultúráját megtagadja a Liga kedvéért.

Talán a törökök felé? Konstantinápolyban a francia és az angol kultúra hatna, ha hatna. A román állam nem tudja kultúrája számára megtartani Dobrudzsában azt a néhány ezer törököt sem, folytonosan kivándorolnak, nem hogy a török birodalom kultúrájára tudna bár egy szemernyit hatni.

Talán bizony az oroszok felé akar civilizálni? Hogy Beszarábia románsága miként civilizálta az oroszot, látjuk. Hogy a román Liga miként védelmezte meg saját kultúráját ott az eloroszosítás ellen, sajnosán tapasztaltuk. Hogy a román állam területén egy orosz buta képárus (iconar) nagyobb tekintéllyel dolgozik a nép előtt, mint Bratian Ion, volt miniszterelnök, láttuk az 1888-ki nópöfkelés alkalmával.

Hát aztán merre érez hivatást kulturmisszióra a román állam? Különösen minö kultúrával akar hatni? És legkülönösebben melyik népet választotta ki, a melyet hajlandónak ismer, vagy lát a román kultúra befogadására?

Ha a román állam önmagával szemben, saját területén teljesítette a civilizáció, a modern államalkotás követelményeit, eleget tett feladatának: Európával mi is levett kalappal fogjuk megsüvegelni a haladás államát. A román állam jelenlegi állapotában olyan, mint az az ember, a ki két-három európaias ruhadarabbal pompázik, de mezítláb van; a kinek van frakkja,

de a mellénye rongyos; van czilinderje, de bocskorban jár. Egy állam, hogy minden ízében megfeleljen a kor követelményeinek, minden ízében szabadelvű kell legyen. Azt mondani, hogy a román állam területén szabadság van és ötszázezer rabszolgát tartani lánczban; azt mondani, hogy ott jogegyenlőség van és ötszázezer embert kivételes törvényekkel megfosztani minden jogtól, oly vakságot árul el, a mely a legnagyobb sajnálatunkat érdemli ki.

Még van egy mondani valónk.

A román Liga a román nép többségére támaszkodván Erdélyben, követeli a magyar államtól, hogy azt Erdély területén kivételes törvényekkel lássa el. Ha valamely tartománynak egy nyelvű lakossága számarányához képest követelhetni jogokat, akkor ne álljon meg a Liga itt nálunk, követelje az oroszról a lengyel királyság visszaállítását. Lengyelország önálló királyság volt; Erdélyben pedig román uralom sohasem volt. Vagy nézzen szét Európában és követelje Ausztriától a cseh királyságot, az angoltól pedig tartományainak feladását.

Olyan messze mégse menjen, maradjon csak a román állam területén. Ott van Dobruzsza. Külön, önálló román tartomány, mintegy 150.000 lakossal. És a 150 ezer lakos közt van 30.000 román, 120.000 más nemzetiségű. A román kormány talán a többségben levő török és tatár, vagy a bolgár elemet külön nemzeti jogokkal ruházta fel? Talán ezen tartományra kiterjesztette a román alkotmányt, hogy Dobruzsza népe a román alkotmány jótéteményeit élvezhesse? Talán az uralmat átadta a bolgár vagy török-tatár elemnek? Bolgár vagy török egyetemeket állított fel a többségben levő fajok számára? Talán elismerte törvényileg ezek nemzetiségét, vagy talán ezeknek képviselőit beengedte a román törvényhozásba?

Nem. A román kormány külön törvények alapján igazgatja Dobruzsza népeit; külön policziális törvények-

kel tartja fenn azok között a rendet és kiküldött prefektjeivel *önkéntelenül* uralkodik. Dobrudzsa népei sokáig hiában kérelmeztek a királynál, a törvényhozásnál az anyaország törvényeinek kiterjesztéséért Dobrudzsára, a lakosság óhajtása nem teljesült és a maroknyi román lakosság uralkodik a többség felett.

Próbálja meg a Liga azt az általa képzelt és ránk erőszakolt államszervezetet Dobrudzsában, akkor talán a magyarság is megindul utána. Mutassa meg, miként lehet mintaszerűen igazgatni egy több nyelvű lakossággal bíró tartományt otthon, hogy aztán élő példa, mintakép álljon a magyarok előtt. Mindenekelőtt azonban szükséges lesz Dobrudzsában rendet tartani, hogy a rablóbandák a polgárság életét és vagyonát ne veszélyeztessék.

Íme, hol van a Liga munkaköre és a román állam kultúrmissziójának területe! Otthon. Ha otthon rendezte ügyeit, kultúrája pedig valóban akkora lesz, hogy a haza határain belül el nem fér, úgy is kiömlik magától s a világ bámulni fogja a román civilizációt. Hogy a Ligának nincs kultur portékája, hogy e tekintetben eladni valója semmi, ő maga tanúsítja, kultúra helyett árulván egy szédelgő politikát, a melyre sem neki, sem nekünk, sem Európának semmi szüksége sincs.

VII. Szédelgés a hármas szövetséggel.

Tartozunk e kérdésben a román magatartást a maga értékére leszállítani. A román állam fegyvere egy keleti háború esetén sokat ér. Szövetsége mindenesetre megbecsülendő. De egy keleti háború esetén senki sem kockáztat annyit, mint Románia, senkinek sem áll érdekében annyira az erős szövetséges, és a győzedelmes kibontakozás, mint neki. Hisz Bulgária Dobrudzsát bírni akarja, mint bírta az orosz-török háború előtt, Maczedoniát szintén. A magyar a mostani politikai szédelgéssel szemben a román államtól biztosítékokat követelhet saját territóriumának belbékéjét illetőleg; függetlenségét korlátozhatja, tartományait szétdarabolhatja a közrend és az európai béke érdekében. Senki és semmi sem kívánja a békés román állam fenmaradását, csak az osztrák-magyar monarchia. Oroszország nem, mert konstantinápolyi utazásában útját állja, — a többi hatalmasságok érdekkörét pedig Románia fenmaradása nem sokat érinti. Ha Oroszország, mint győztes bontakozik ki a leendő keleti háborúból a román állam lett legyen orosz szövetséges, vagy sem, — független királyságát szétrombolja, mert egy nagy Oroszország nem azért ont vért és áldoz annyi vagyont, hogy győzelem esetén ő magát egy kis állam által zsenírozta Konstantinápoly felé. Az orosz nem azért győz, hogy semmit se nyerjen, már pedig ha győz csak úgy fog valamit nyerni, ha Beszarábiától Konstantinápolyig útja szabad fog lenni.

A győztes Oroszország 1878-ban elvette szövetségétől, a román államtól, Beszarábiát és Bulgáriában orosz kormányt adott a fejedelem mellé. Egy leendő győztes Oroszország megsemmisíti a román uralkodóházat, melyet gyűlöl s melyet ma sem respektál s orosz herceget ültet majd a román állam trónjára, a Liga legnagyobb örömére és dicsőségére.

A legutolsó kocza politikus átlátja, hogy Európában a román királyságot senki sem veszélyezteti csak a muszka.

A román királyság fél az oroszról, bántani nem akarja. Nem bántja azért, mert az orosz rögtön a legéklatánsabb módon venne magának elégtételt, még pedig úgy, hogy szétpukkantaná a román merészkedő királyságot saját emberei által. Egy kis orosz izgatás román területen a legszomorubb következményekkel bírhat. A román Liga tehát fél az oroszról, meghunyászkodik és engedi, hogy szeme láttára szöröstől-böröstől felfalja a beszarábiai románt. Kénytelen erre az utálatos szerepre vállalkozni, mert az oroszral való ellenségeskedés esetén elvesztené a francia sajtót és a rokonszenvet, a melyre neki annyira szüksége van. Az oroszszál nem köthet szövetséget, mert az minden időben ártalmára volt a román érdekeknek.

A dolgok ilyen állásában előáll a román Liga szédelgése az európai hármasszövetséggel. Ezzel a szövetséggel kaczerkodik. A három milliányi szövetséges haderőhöz ő is ígér 50,000 embert. Egy három milliós üzlethez kilátásba tesz egy fiókos kasztent. És ő ezzel a fiókos kasztennel csap nagy európai lármát és követel ezer milliányi értéket. A hármasszövetség hatalmasságai, minő az olasz, Triesztben, Fiúmében és az osztrák tartományokban olasz rokonokkal bír, — de nem jutott eszébe követelni az osztrák-magyar kormánytól azok számára semmi kiváltságot. Németország számtalan rokonnal bír közös monarchiánkban, — de nem tesz

kikötéseket azok sorsát illetőleg. Minden hatalmasság respektálja a másik territóriumát és belügyeibe nem avatkozik.

A román állam más véleményben van. Ez azt mondja: «Adok egy fogpiszkálót, adj nekem cserébe egy arany kanalat. Segítek neked, hogy edd a béke áldásait, a mi nekem is használ, de engedd, hogy kihúzzam legszebb fogadat.» A román állam társul szegődik egy keleti háború esetére, de oly kikötéseket tesz, minőkre önérzetes állam nem reflektálhat. A román sovénizmus egyelőre nem követel többet, mint egy autonómikus Erdélyt, a melyben nem vagyónánál, nem is intelligentiájánál fogva, a román elem domináljon, hogy idővel ez az elem kiterjeszkedhessék autonómikus jogai-
val a Tiszáig, végül, hogy egykor kimondhassa egyesülését Romániával, a mit egy kritikus pillanatban keresztül is hajtana. Románia a magyar állam függetlenségét, uralmának megszüntetését követeli, oly ár, a mit nem a szövetségesnek, de az ellenségnek is csak akkor fog megadhatni a magyar nemzet, a mikor férfiai egy szálig elhullanak s többé nem lesz ember a magyar földön, a ki szabadságáért és függetlenségéért kardot emeljen.

Kinek kell az ilyen szövetség? Van-e valamely érteke az olyan barátság-
nak, mely a helyett, hogy önzetlenül életet ajánlana fel, kapzsiságból életet köt ki magának díj-
ul, mielőtt szolgálatának nagyságáról és értékéről valamely bizonyítékot szolgáltatott volna? megbízhatunk mi vájjon kritikus időben az olyan barátságban, a melynek olyan előjátéka van, mint a milyent a Liga rendez földünkön nemzetiségeinkkel? Azt hiszem, hogy a magyar állam ilyen körülmények között Romániát szívesebben látja az ellenség táborában, hogy egyúttal, ha számolni valót tud és érez a magyar állammal, azt a számadást a két szomszéd egymás között végképpen megcsinálhassa. Ez volna a kívánatos. A román ál-

lam alkalmat nyerne saját erejének és életrevalóságának megmutatására; önismerethez jutna, szemben mai dőlyfével, vakmerő bátorságával és üres dicsekedésével. Rájönne saját pótolhatatlan nyomorúsága árán arra, hogy az állam alkotáshoz és fenntartáshoz az üres dicsekvés nem elég.

A román állammal szövetségben a győzelem igen sokba kerülne a magyar államnak. A román sovinizmus még merészebb és kiállhatatlanabb volna, és beavatkozását a hazai románság belügyeibe egy külön háborúval kellene rendezni. Hogy nemzetiségeink között a rendet és békét sikeresen fentarthassuk, szükséges volna midének előtt a román állam rendreutasítása és megfékezése, a mire monarchiáknak nemzetközi jogokból kifolyólag saját nyugalma szempontjából joga volna. Senki se higgye tehát Romániában, hogy az osztrák-magyar monarchia ilyen körülmények között örvend a román állam szövetségének, mert ha a román államhatalom nem tudja féktelenkedő elemeit ránezban tartani, sőt engedi, hogy azok a mi területünkön meg nem engedett módon garázdálkodjanak, akkor a segítség, melyet Románia nekünk adhat, semmi értékkel sem bírhat, mert azt nem foghatjuk úgy érvényesíteni, hogy nekünk hasznunkra legyen, hanem úgy, a mint a soviniistáknak tetszeni fog, saját kárunkra és ártalmunkra.

Különben a Ligának a hármasszövetséggel való kaczerkodása szédelgés. A Liga nem akarja a hármasszövetséget megerősíteni, hanem *szétrobbantani*. Ezen feltevésünk hízelegni fog a Ligának, míg mások politikai sötétséggel fognak vádolni, hogy a Liga vállaira ilyen óriási feladatot rakunk. A légy, mely annak orrára száll, a ki fegyverével czéloz, fontos tényezővé válik. A Liga nem egyéb nyomorult eszköznél, az a vasfogó a láthatatlan kézben, mely a gesztenyét a parázsból ki akarja kaparni. A magyar nemzet, ha nem lesz elég bölcs és óvatos, rá nézve a kalamitások a kétszerkettő bizonyosságával bekövetkeznek.

A Ligának esze ágában sincs a hármasszövetséghez csatlakozni. Ha neki igen komoly szándéka volna, akkor a hármasszövetség egyik tényezőjét, szomszédját, jóakaróját, királyságának előmozdítóját, nem bántaná meg folytonos beavatkozásaival belügyeibe. A Liga a hármasszövetség ellenségeinek tesz szolgálatot, a midőn most nem csak a románokat, hanem a hazai összes nemzetiségeket fellázítja, azok szövetségét előkészíti. S a cél? Mikor az összes nemzetiségek lángban lesznek, — így fognak ellenségeink felkiáltani: «íme a magyar nem tudja kormányozni a nemzetiségeket!» Kompromitálni a magyar uralmat mindenáron s Európa előtt kimutatni annak tehetetlenségét. Ez a cél. Azután támadnak a következmények, komplikációk, bizalmatlanság a szövetségeseknél.

Mi értjük, hogy a Ligának európai kalandozását a francia és az orosz sajtó támogatja; ezek, mint a hármasszövetség ellenségei, minden fűszállhoz ragaszkodnak, a mely azon szövetség ellen némi szolgálatot, tehet, de hogy az olasz, az osztrák és a német sajtó oly lelkes pártfogásukba vették a Liga európai ágenseit, ezt épenséggel nem értjük. Az osztrák, a németországi és az olasz sajtó támogat egy áramlatot, a mely a hármasszövetségnek kellemetlenségeket okoz, a mely forradalomra tör. A hármasszövetség a béke fenntartásáért alakult, igen nagy bölcsesség kell oda, s mi ezt a bölcsességet egyáltalában meg sem érthetjük, hogy a hármasszövetség sajtója, daczára ebbeli hivatásának, mégis a nyílt forradalmat támogatja s elősegíti a Ligát politikai szédelgéseiben-

Ez az eljárás, ha folytatódik, előbb-utóbb megbozszulja magát.

VIII. Zárszó.

Ne áltassuk magunkat.

A mozgalom nem egyeseké, az egész román népé. A román nép összes intézményeivel egy elszigetelt egész, a melyre a magyar ál lám hatalomnak semmi befolyása nincs. Saját alapjaiból, saját erejéből, saját intézményeiben él. Az egyesek egymásra nyomást gyakorolnak, kicsiny a nagyra, nagy a kicsinyre. Az egyes kicsinyek meg tudják egymást védelmezni a nagyokkal szemben s ha nagyobb dolgot kell keresztül vinniük a nagyok együtt vannak a kicsinyekkel.

Egymás között czivódunk, kíméletlenül gázolunk egymás becsületében; a tribunista gyűlöli Román Miront, Cozma Parthen becsukatta ellenfeleit; a bánáti dühöng Szeben ellen, de a magyarral szemben mindnyájan egyet-értenek.

A szolidaritás tehát kifogástalan, az államhatalom hiában tart vizsgálatokat, kutatást, egymást el nem árulják. A vallás másodrendű kérdéssé lett s ma a pap inkább ágitátor, mint isten szolgája. A püspök, a ki az ágitátor papot meginti, püspöki süvegével játszik. Láttuk ezt a Lukács esetében. Ez a férfi több időt töltött Romániában, elhagyva templomát, híveit, mint parochiájában, püspökét uton-utfólen a legbrutálisabb módon gyalázta, megtagadta az engedelmességet, melyre esküdött, bezárta templomát s a kulcsok kiadását megtagadta; az intencziós pénzeokról nem számadóit és ezek daczára a balázsfalvi érseki konzisztorium a lázadó papot nem

találta bűnösnek. Az egyházakban anarchia uralkodik, a papok nem függenek többé püspökeiktől és a püspököknek nincs bátorságuk és erejük megfékezni a keresztel vérekező papságot. A püspökök láthatólag félre vonulnak a politikától, a küzdelmekben részt nem vesznek, de környezetük féktelen s a püspökök környezetüket megzabolázni vonakodnak. A papnöveldékben, tanítóképezdékben, gimnáziumokban ez a szellem.

A baj tehát sokkal nagyobb, mint a minőnek első tekintetre látszik. A bajt eltávolítani kötelesség, kicsinyelni, elhanyagolni bűn. E baj olyan, mint az a bizonyos fekélyes betegség, mely gyógyítás nélkül tovább és tovább terjed, a míg nem öl. Egyidőben könnyű lett volna a bajt megfojtani, ma már nehezebb. Régebb egy pár százasabb legényt kellett volna az útból eltávolítani, ma már ez az eljárás a bajt csak nagyobbá teheti.

A kormánynak e tekintetben szigorú kötelességei vannak, hasonlóképpen a törvényhozásnak, de magának a magyar társadalomnak is. Minden tényezőnek egy szigorúan megállapított programú szerint kell haladni, hogy a magyar állam e ráfekélye meggyógyíttassék. A magyar kormánynak nem volt nemzetiségi politikája, kapkodásaival időnként a helyzeten csak rontott. A nemzeti állam felépítésének munkájában nem tanulmányozta az anyagot, a melyből az államot fel akarta építeni. A nem illeszkedő elemek sajátságait nem vette figyelembe.

Mi legközelebről rá fogunk mutatni a sérelmekre, a melyek tényleg fennforognak s a melyeket eltávolítani kötelesség. A mint kérlelhetlen szigorral ostromoztuk a román nép többségének hibáit és szédelgéseit, akként kíméletlenül rá fogunk mutatni a magyar kormányzat és társadalom tévedéseire, mulasztásaira a nemzetiségekkel szemben. Megtesszük a kibontakozásra vezető javaslatainkat is.

A román nép ragaszkodik magyar hazájához, sze-

reti a békét. Panasz nélkül fizeti adóját és szolgáltatja ki gyermekét katonának. A lázítók kezéből ki kell venni a fegyvert, a melylyel a nép nyugalma hóbortják. A halat ki kell tenni a szárazra, ha nem akarjuk, hogy ússzék.

A román nép komoly elemei szívesen fognak kezét nyújtani a magyar államhatalomnak, hogy a baj korlátoltassék, az agitátorok elszigeteltessenek, a külbefolyás megsemmisítették. Ha nem lesznek segítségére, akkor a magyar nemzetnek joga lesz haladni a saját útjain!